

HEADLINES
RADIO SHOW
TACKLING FASCINATING MODERN
CONTROVERSIES FROM
A HALACHIC PERSPECTIVE
with
DOVID LICHTENSTEIN

Supporting a son or son in law

Shiur# 473 | July 6th 2024

אמרי שפר

ואיש: (ג) ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קרואי מועד אנשי סנהדרין. ומה שאמר קרואי מועד אינו מובן וי"ל דהנה בזה"ק מכנה הת"ח והצדיק בשם שבת והטעם ע"ד מאמרם ז"ל שהמועדים קדושתם תלויה בב"ד אבל שבת קדושתו קביעה וקיימא מצד עצמו וא"צ שביד יקדשו ולכך הצדיק האמתי שחוא צדיק מצד עצמו ואין קדושתו תלויה ביד אחרים שיער עליו שהוא צדיק זה הוא נקרא שבת כמו דשבת קדושתו קביעה וקיימא מצד עצמו כן הצדיק אכל שאינו צדיק באמת רק שיש אנשים שטועים ומחזיקים אותו לצדיק זה דומה ליו"ט ומועדים שקדושתם

תלויה ביד אחרים ונשח"כ כאן דחאנשים חללו לא היו באמת צדיקים שחרי חלקי על משה ואהרן רק שבעיני העולם חיו מחזיקים לצדיקים ע"כ אימר חכזוב נשיאי עדה קרואי מועד שחם נקראו רק בשם יועד שקדושתו תלויה ביד אחרים שהביד מקדשין איהם. אנשי שם שהיו להם שם טוב שהמה צדיקים אבל באמת לא היו צדיקים כי חלקי על משה ועל אהרן ואיש ונבין: אייאמר לתרין, כדרך אחר מיט

ודעת

פרשת חקת

טעם

זאת התורה אדם כי ימות באהל (יט, יד).
ופירשו חז"ל "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה",
ומדוייק תיבת "באהל", כי היודע ומכיר כי כל מציאותו בעוה"ז ארעית
היא, וכי העוה"ז כפרוזדור לפני העוה"ב והוא כאורח נטה אהלו ללון בו
שינת ארעי, ולכן ממית הוא עצמו לעסוק בתורה כל עוד נשמת חיים
באפיו, להרבות ולקנות לעצמו נכסי נצח לקראת כניסתו לטרקלין, בו ודאי
תתקיים התורה לעד.

Rabbi Schwartzman

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יא עמוד א

ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך - אמר רב יהודה אמר רב: אל תקרי גוים אלא גיים, זה אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קד עמוד א

בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ו-ז

מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ולא עליך הדבר לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואם הרבית תורה הרבית שכר, והשכר לפי הצער. שמא תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא, עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי ואחזור ואקרא, אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם, אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה יג

אף על פי שמצוה לתלמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה, אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה, וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי, וכל בית שאין נשמעים בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח, כי דבר ה' בזה זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר, וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו הרי זה בכלל בזה דבר ה', אמרו חכמים כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וענין זה מפורש הוא בתורה הרי הוא אומר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך, ואומר למען ענותך להטיבך באחריתך.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה לב

לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה, ולא ישיא בתו לעם הארץ שכל הנותן בתו לעם הארץ כמי שכפתה ונתנה לפני הארי מכה ובוועל ואין לו בושתי פנים, ולעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם שאם מת או גולה בניו תלמידי חכמים, וכן ישיא בתו לתלמיד חכם שאין דבר מגונה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכיין? באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לז

בעניין עסק ישכר וזבולון הלכה למעשה

א. ביאור ששותפות ישכר וזבולון אינה מעניין צדקה כלל

הנה עניין ישכר וזבולון המזכר ברש"י בריש זבחים (ב' ע"א ד"ה שמעון אחי עזריה - על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון כדאמרין בסוטה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' לא כשמעון אחי עזריה לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו) ובפ"י החומש בפ' יחי (מ"ט, ג' שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים) ובפ"י ברכה (ל"ג, י"ח שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, זבולון ויששכר עשו שותפות זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר ע"י זבולון היתה), הוא ברור ופשוט שאינו ממצוות צדקה. דכי ח"ו שבט ישכר היו עניים, והא גם לשבט ישכר היה חלק בא"י ולקח נחלה כמו זבולון וכל השבטים. ומפורש ביהושע (י"ט, י"ז - כ"ג) נחלת ישכר שיצא בגורל הרביעי. וברש"י בפירוש החומש בברכת משה רבינו איתא על הקרא כי שפע ימים יינקו (ל"ג י"ט) שכתב שהוא על שניהן, דפי' דיינקו בלשון רבים הוא ישכר וזבולון ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. ועל הקרא דשפוני טמוני חול (שם) פרש"י טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של ישכר וזבולון היה. ואף שבגמרות שאצלינו ליכא זה בגמ' דמגילה (ו' ע"א, אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות וכו' אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלזון שנאמר ושפני טמוני חול), משמע שלרש"י היתה גירסא כזו. ואולי גם לרש"י לא היתה גירסתו בגמ' אלא זבולון, אבל מכיון שכתוב טמוני חול, ואם רק בחלקו של זבולון היה זה הרי לא מצינו שבחלקו של זבולון היו

מקומות של חול, שלכן סובר רש"י שמוכרחין לומר דזה קאי על חלקו של ישכר - שבחול נמצא זכוכית לבנה והיה נמצא רק בחלקו של ישכר. שהרי רש"י בעצמו מסיק על מה שכתב ובחלקו של ישכר וזבולון היה, כמו שאמרו במס' מגילה רק מה שנאמר שם על זבולון. עכ"פ מפורש בקראי שגם שבטו של ישכר לא היו עניים שזבולון הוצרך לפרנסן מדין צדקה.

וא"כ הוא כמתנת איש עשיר לחברו העשיר מצד רעות וכדומה, שלא שייך זה למצוות צדקה, ואין על זה ממילא שכר שנאמר בתורה עבור מצוות צדקה. ואולי יש גם על זה שכר עבור עניין השלום ואהבה שגורם זה ביניהם. ואם הוא לת"ח איכא בזה משום כבוד התורה ואתייקורי הוא דמתייקר הנותן לו, כהא דאיתא בקידושין דף ז' ע"א שאשה מתקדשת בזה שנתנה מתנה לאדם חשוב בההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא ליה נפשה.

וקצת קשה על רבי זירא בחולין סוף דף מ"ד דכי הוו מזמנין ליה מבי ריש גלותא אזיל, מטעם דאתייקרו מתייקרי ביה, ולא היה שקיל כי משדרי ליה משום דשונא מתנות יחיה. הא בקידושין איירי דנתנה לו כסף, שג"כ אם הוא אדם חשוב איכא לה הנאה דחשיבות נתינת כסף ליהנות מקבלתו, וא"כ מדוע לא קיבל מהם רבי זירא מטעם זה עצמו. ואולי רבי זירא לא היה מחשיב עצמו לחשוב כל כך שיהיה להנותן הנאה בקבלתו, ורק בזה שסועד אצלם שהוא חשיבות הניכר להם ולעלמא הוה אזיל. אבל כשידוע שנותן לו מחמת דאתייקרו הנותן גם בקבלתו בצנעא מחמת דאדם חשוב הוא, היה מקבל, כדאיתא בכתובות דף ק"ה ע"ב בעובדא דרב ענן דאייתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי שקיבל ממנו כשאמר לו הנותן שהביא לו זה מחמת שנתנת מתנה לת"ח הוא כאקרובי בכורים.

אבל ודאי כשנותן אחד מתנה לחברו יותר מהרגיל, ליכא שום שכר ע"ז. דהא אין בו גם עניין עשיית שלום, וגם אפשר אין רוח חכמים נוחה מזה. דהא אף בשעה שכותב נדוניא לבתו בשעת נישואיה שהוא תקנתא דרבנן, אין רוח חכמים נוחה כשנותן יותר מדאי בכתובות ריש דף נ"ג, משום שכותב לבתו מה שהיה ראוי להוריש לבניו, והוא בכלל איעבורי אחסנתא. וכ"ש במתנות לאחריני כשאין לו חיובים להם, שלא ניחא לחכמים כשהוא שלא כדרך הרגילות. וגם ביותר מחומש הא אסור מתקנת אושא לבזבז אף לצדקה (כתובות נ' ע"א), וכ"ש שאינו רשאי לבזבז לענייני רשות. ואף שמסתבר שלבזבז על הוצאתו לו ולאשתו ולבני ביתו לא אסרו - דהוא מטעם שלהנאת עצמו ובני ביתו לא רצו לאסור, רק מדרך המוסר - דהא לא מצינו מי שיזכיר תקנת אושא גם בענייני רשות דהוצאתו לאכילה ולכסות שלא יהיה יותר מחומש, אלא רק לבזבז לצדקה ולשאר מצוות אסרו מתקנה. אבל ודאי שאיכא כ"ש, שיש איסור מתקנה זו לבזבז למתנות בעלמא שלא לעניינים. ודוחק לומר שעזריה אחי שמעון היה עשיר גדול שבפחות מחומש פרנסו לשמעון בכל צרכיו לו ולאשתו וזרעו, שהי"ל להזכיר באיזה מקום.

ב. ביאור השותפות שבין ישכר לזבולון, שזבולון היה טורח בחלקו ובחלקו של ישכר וחולקים בריווח של שתי הנחלות

אלא הנכון בזה דעניין ישכר וזבולון לא היה כלל עניין צדקה, ולא היה יכול זבולון ליתן לו כלום מסך הצדקה שהיה צריך ליתן, אלא שהיה זה עניין שותפות ממש. שזבולון נתן לישכר כל שכר הפועלים בהשדות וכל מה שהיה צריך ישכר להשלים במלאכות דגברי. וגם כיון שהגברי לא הלכו מבתיהם ומביהמ"ד הרי לא יכלו גם הנשים לילך לשדות, דהרי צריכות לשמש בעליהן ובניהן אף כשהם גדולים במלאכות דאפיה ובישול וכדומה, וגם להביא מה שצריך לקנות. וכל זה היה חושב זבולון, כל מה שהוציא על חלק ישכר, ומה שנצמח, וכן מה שהרוויח אחר ניכוי ההוצאות אצל זבולון במסחריו בהאניות, והיו חולקין בין שניהם כפשטות הלשון.

וכיוון שלא היה עניין צדקה היו צריכין להתנות, והתנו על אופן זה. ונמצא שלא היה נותן זבולון לישכר מחצה שלם מכל מה שהרוויח, דהא זבולון נטל גם מחצה מכל מה שהרוויח ישכר משדותיו ומחול שלו שהיה נמצא שם זכוכית לבנה. שמן השדות והגנות והבהמות של ישכר היה לזבולון איזה חלק כאריס וקבלן, וגם מהזכוכית לבנה שהיה נמצא בחול ג"כ היה צריך עבודה הרבה להשיגם, שלא היו מונחים למעלה ע"ג החול דליכא דבר זה, אלא צריך ע"ז עמל ויגיעה להשיגם מהחול עד שיהיה ראוי למוכרם ומחמת זה ג"כ בזכוכית היה איזה חלק שהיה שייך לזבולון, וגם מה שלוקחין סרסורים בעד טרחת המכירה. וכשהיו חולקין, חילקו מחצה למחצה מכל הרווחים שהיה בשני החלקים שהיה להם בא"י, וגם מהעמל והיגיעה שהיה עוסק זבולון גם לבד בשתי הנחלות בנסיעותיו באניות למוכרם היה עכ"פ גם זבולון נוטל מחצה מהרווחים, שלכל הפחות הוא פלגא של ישכר - דהרי הוא בעל השדות והבהמות שבחלקו וחלקו של זבולון כאריס וקבלן היה מחצה. שא"כ לא היה לישכר מחצה שלם במתנה מזבולון כפי העניין שעשו ביניהם ממה שהרוויח זבולון, דהרי נטל זבולון מצד טרחתו בשותפות כאריס וקבלן גם מחצה מחלקו של ישכר, המגיע לישכר מצד שהוא הבעלים - שהוא לכה"פ מחצה ריווח מנחלה שלו. ואם היו הרווחים אחר ניכוי ההוצאות שווין בחלק ישכר לרווחים שבחלק זבולון, נמצא שישכר נטל רק כל מה שהיה ריווח בחלקו - אבל חנים בלא שום הוצאות, דכל ההוצאות הוציא זבולון משלו, שזה היה עניין שותפותו עם ישכר - דהמחצה שבחלקו של זבולון שצריך ליתן לישכר הניח ישכר לזבולון בעד החלק שהיה צריך ליתן לזבולון בשלו.

אבל משמע שזבולון היה מרוויח יותר מחלקו בארץ ישראל שהיה שווה לחלקו של ישכר, בשביל המסחר בהדברים שהיו בחלקו. דכן משמע מגמ' דמגילה דהיה חלקו של זבולון עדיפא משדות וכרמים. שהרי זבולון התרעם על נחלתו לפני הקדוש ברוך הוא והשיב לו כולן צריכין לך על ידי חלזון, אמר לפניו רבוננו של עולם מי מודיעני (על זאת לתת לי דמים - רש"י) אמר לו שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהיה לך (כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזלו ממך כלום) וכשירצו ליקח בלא דמים אינו מועיל להם כלום. ואם היה לעניין פרנסה שווה לשדות וכרמים, הרי עדיין טענתו דזבולון גדולה, מדוע לפרנסה דמידה זו דכל השבטים נתן לו הקדוש ברוך הוא באופן קשה, אלא ודאי שהיתה מרובה בעושר. שנמצא שאף שחילקו ביניהם ריווח דשני החלקים בשווה, היה יותר הרבה לישכר מכפי שהיה לו כל הריווח דמחלקו - אף אחר דכל המלאכות עשה זבולון, דהרי הוא שותף לחלק שמרובה אף לעשירות. ובעד זה דהיינו טרחתו של זבולון וההוצאות שהוציא בחלקו של ישכר משלו, ומה שעשה את ישכר שותף לחלקו שהיה מרובה בעשירות, התנו שיחלקו השכר שנותן הקדוש ברוך הוא בעד

לימוד התורה לעוה"ב. ונראה שגם השכר דאיכא מלימוד תורה גם בעוה"ז לעניין שאוכלין פירותיהן בעוה"ז שאיתא ברפ"א דפאה, ולעניין שתורה מגנא ומצלא דאיתא בסוטה דף כ"א ע"א היה ג"כ שכר זה לזבולון.

ג. המצווה שיש לזבולון בעסק ישכר וזבולון, ואם יש מצוות צדקה למי שכילה כל נכסיו מחמת שלא עבד לפרנסתו

וניחא לפ"ז מה שלא הזכירו הטור והרמ"א דין זה בהלכות צדקה אלא בהלכות ת"ת (יו"ד סימן רמ"ו סעיף א'). משום שדין זה הוא אף שליכא מצוות צדקה כלל, כהא דישכר שלא היו עניים, שמצד מצוות צדקה ליכא. אלא הוא דין אחר שאיתא רק בתורה, שהוא אפילו במי שאינו עני. דהרי עניין זה הוא גם במי שיש לו נכסים ויכול לעסוק בהן וירוויח כמו שאר אינשי. ומצד מצוות צדקה מסתבר שליכא באיש כזה אפילו אם אירע שמחמת חשקו בלימוד התורה אינו רוצה להתעסק בנכסיו אלא ללמוד תורה ולהתפרנס מצדקה, אין מחוייבין ליתן לו, אלא יש לו רשות למכור תחילה מה שיש לו ולהתפרנס מזה, ואחר שיכלו מעות ההם יהיה רשאי אז ליקח צדקה דהרי אז הוא ממש עני. ואף כשהוא עצמו גרם לזה שלא בשביל לימוד תורה, והוא פושע, חייבין לפרנסו מצדקה. ובפירוש אמרו בב"מ דף ט' ע"ב דאי בעי מפקר לנכסי והוי עני וחזי ליה, ואף שאמר זה לרבי אליעזר לטעם מה שאמר שהמלקט את הפאה לפלוני עני זכה לו כו"ע מודים בזה. אך שרבנן סברי דלא אמרינן זה למיגו התם לעניין לזכות לעני, משום דתרי מיגו לא אמרינן. וכ"ש במי שהתעצל לעבוד את שדותיו אף שהוא בשביל עצלות, ומכרם ואכל את דמיהן ונעשה עני, שהוא נוטל לקט שכחה ופאה, וגם שצריכין ליתן לו מקופה של צדקה. שלכן ודאי רשאי מי שנפשו חשקה בתורה למכור את נכסיו ולאכול דמיהן, אף שיצטרך ליקח צדקה כישכלו המעות.

אבל אף שלא היה מצוות צדקה לזבולון ליתן לישכר, היה דבר גדול ומצווה גדולה מאד ואף ליתן המחצית באופן שותפות שהתנו, שזבולון יעבוד לפרנסה בשדות ישכר ובשדות של עצמו וגם יעשה פרגמטיא באניות ויתן החצי מהריווח שבשתי הנחלות ובריווח הפרגמטיא באניות לישכר, וישכר יתן לזבולון החצי שכר שהקב"ה יתן לישכר עבור לימוד התורה שלו בין בעוה"ז בין בעוה"ב. שא"כ נמצא שאין זה דין בצדקה - שמצוות צדקה לא מקיים בזה, דהא הם דמי פירעון על מה שקנה בקניין שישכר לומד התורה. והיינו דכשלא היה אפשר לו לעסוק רק בתורה אלא בדרך זה שימכור החצי שכרו שיתן לו השי"ת בעד לימוד רשאי, וזבולון רשאי לקנות. ולא יצא זבולון בזה במצוות צדקה ויצטרך ליתן מעות אחרים, מחצי הריווח שנשאר לו, לעניים.

וזהו ממצוות לימוד ועסק בתורה. שאמרה תורה לאלו שאי אפשר להם ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו - יספיק לאחרים הלומדים, שכתב המחבר בר"ס רמ"ו, והרמ"א הוסיף ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, וכל זה בין לשון המחבר בין לשון הרמ"א הוא מהטור. ואין זה ממצוות צדקה שהוא דווקא כשאין לו שום נכסים ולא מאתים זוז, אלא אף למי שיש לו שדות דמעבדם ויש לו פרנסה כראוי, או שהוא יכול להרוויח בעצמו במלאכה ובסחורה, וליכא מדין צדקה ליתן לו, אבל נפשו חשקה בתורה ללמוד כל הזמן, יכול אדם להתנות עמו שיהיו שותפים בדרך זה שיחלוקו שניהם בהשכר, והוא יעסוק בענייני פרנסה וחברו הת"ח יעסוק

בתורה. ויחלוקו בין שניהם - שני ענייני הרווחים שיתן להם הקדוש ברוך הוא, שהוא כדכתב הש"ך (ס"ק ב') כלומר שכר תורה ושכר מה שירוויח זה יהיה בין שניהן ביחד.

וכיון שבעצם מצד מצוות לימוד התורה הא צריך כל אחד ואחד ללימוד בעצמו כל התורה כולה ולידע אותה, שמצד זה כתב הרמב"ם בפ"א מת"ת ה"י עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח, וכן פסק המחבר שם סעיף ג'. ואף שהרבה אינשי וכמעט כולם לא היה בכוחם ללמוד כל התורה כראוי בכל ימי חייהם, אף אלו שהאריכו ימים, ומ"מ קיימו המצווה מאחר שעסקו כל חייהם לפי כוחם. אבל הא הרבה אינשי בכל זמן חייהם ג"כ א"א שילמדו, דהא צריכים לעבוד לפרנסתם בשדות ובכרמים לחיותם וכדומה, והרי הם אנוסים ואונס רחמנא פטריה. עכ"פ הא היה נמצא שמצוות לימוד התורה וידיעתה בכל פרטיה ודקדוקיה לא קיימו אותה ממש אלא יחידים שבדורות הראשונים וגם אלה לא תמיד היה בדרך הטבע אלא בדרך נס, כהא דחסידיה הראשונים שעלייהו נאמר בברכות דף ל"ב ע"ב מתוך שחסידיהם הם תורתן משתמרת. וגם משמע שהוא רק לענין שלא ישכחו, כדפרש"י משתמרת בתוך לבם שאין תלמודם משתכח, אבל לא ללמוד מחדש מה שלא למדו עדיין. ואף שאיתא במנחות דף צ"ט ע"ב, דשאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית. ומשמע שהסכים ר' ישמעאל שהוא אמת, דהא השיב לו דמקרא דאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה (יהושע א', ח') הוא חיוב ממש אף ליהושע שהיה חכם היותר גדול אחרי משה, מ"מ היה זה (ידיעת התורה כולה דבן דמה) רק מן היחידים שבדורות. ואף שמשמע שלא היה סמוך, צריך לומר שהוא משום שהיה עדיין צעיר לימים, כבן עזאי ובן זומא (סנהדרין י"ז ע"ב רש"י ד"ה שמעון התימני - תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה, ושם רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון ושמעון וכו', וברש"י ד"ה רב נחמן - וחמשתן לא באו לזקנה ויושבין בקרקע. ועי' רש"י ריש פ"ד דמסכת אבות) דהא א"א לומר שרק בכמות למד ולא בעמקות טעמי הדברים דהא א"כ היה חסר לו מלימוד התורה יותר ממה שלמד וידע.

עכ"פ הא לימוד התורה כולה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה הוא כמעט אי אפשר אף לאנשים חכמים גדולים ביותר אף בזמן חכמי התלמוד, ואף לדורות הנביאים ויהושע וזקנים לא היה לרובא דרובא, וגם כמעט לכולם, שיוכל איש אחד ללמוד כל התורה כולה כשיצטרך גם לעבוד לפרנסתו בשדות וכרמים וכדומה. ואף שהם אנוסים מ"מ הא עכ"פ לא היה שייך ידיעת כל התורה באיש אחד, רק להצדיקים שבדור המדבר שלא הוצרכו לעבוד לפרנסתם לא בשדות וכרמים וכדומה ואף לא בבית, אבל לא משבאו לארץ. ולכן עשו בשביל זה ישכר וזבולון שותפות. שישכר שהיה נפשו חשקה בתורה ביותר יעסוק רק בתורה, וזבולון יעסוק בפרנסה, שהוא בכל עבודת שתי הנחלות של ישכר ושל זבולון, וגם בפרגמטיא משום שלא היו הרבה שדות וכרמים בנחלתו, ושיחלקו שווה בשווה בהשכר שיש לשניהם בין בשכר הגשמי שבא ממעשיו דזבולון ובין בשכר לימוד התורה כל הימים שבא מישכר. כדי שישכר שלומד תורה יהיה בכוחו ללמוד כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה, שע"י שניהם שייך שתתקיים המצווה דלימוד וידיעת כל התורה ע"י שנים, אחד משבט ישכר ואחד משבט זבולון. שהוא דבר גדול לכל ישראל, לבד עצם קיום המצווה, ששייך בדרך שותפות זה

להרבה אינשי הרוצים לקיים מצוות לימוד וידיעת התורה. שא"כ נמצא שהוא מצווה אחת שנעשה בין תרוייהו אינשי דישכר ודזבולון, שלכן ליכא לתרוייהו אלא שכר דקיום מצוות לימוד וידיעת כל התורה שהוא מצווה אחת, אבל הגדולה ביותר, ושכרה מרובה ביותר וחולקים בין שניהם מחצה לישכר ומחצה לזבולון.

וניחא מה שהוא דווקא בהתנו, דבלא התנו אין לזבולון כלום, אף לא מצוות צדקה - דהא ישכר אינו עני ואינו יכול ליטול מצדקה וזבולון היה אסור ליתן מצדקה, וגם לא יוכל ליתן אף לעני יותר מחומש, וגם הא אין ליתן כל מעות הצדקה שלו לעני אחד כדאיתא בש"ע סימן רנ"ז סעיף ט', אלא דעניין זה לא שייך לצדקה כלל - אלא הוא רק לימוד התורה ממש, דמתקיימת מצוות לימוד התורה לזבולון בזה שנותן לישכר לפי תנאם החצי מהרווחים שלו כדי שיוכל ישכר לעסוק בתורה כל העת ויקיים ע"י שניהם מצוות לימוד התורה בכל ענייניה כדלעיל.

וכיוון שהוא עניין קניין מצוות לימוד התורה וידיעתה לעצמו יש על זה שיווי, והשיווי הוא שיהיו שניהם שותפין בכל ענייני הרווחים בין שיהיה להם בעולם הזה - שכל העסק והמלאכה הוא על זבולון, ובין שיהיה להם הקרן בעוה"ב והפירות בעוה"ז ולהיות מגנא ומצלא - שכל הלימוד והעסק בה הוא של ישכר. שלכן בישכר ממש בעובדא, היה נמצא שלא היה מחצה הריווח של ישכר ממש כל החצי משל זבולון, דהרי החצי ריווח דהיה לישכר מחמת שהשדות וכרמים וכדומה היו שלו ורק כל העבודה היתה מוטלת על זבולון, היה סגי השיווי לעניין קניין זה במה שנעשו שותפין לחלוק שווה בשווה ברווחים שמשתי הנחלות, אף שהמחצה ריווח משדות וכרמים וכדומה מחלקו של ישכר היה מדינא של ישכר. וכשנעשו שותפין באופן זה שאר אינשי כשמעון ועזריה, שלא הרוויח שמעון כלום בעצמו - שלא היו לו נכסים וגם לא מעות לעשות בהם סחורה, ג"כ היה נותן עזריה כל החצי רווחים שהמציא השי"ת לעזריה. ואם העובדה היתה שהיה לשמעון איזה דבר מנכסים ומעות, אה"נ שנתן שמעון לעזריה אחיו לעסוק בהם, ולא היתה המחצה ריווח שנתן עזריה לשמעון כולו משל עזריה מדינא, דהרי היה מעט ריווח גם מהקרן שהיה לשמעון, והוא ממש כעובדא דזבולון וישכר.

ד. שבשותפות ישכר וזבולון צריכין לחלוק שווה בשווה דווקא, ומה ששותפות זו נעשית גם בלא קניין

וסובר הרמ"א שצריכין להיות העוסק בתורה כישכר והעוסק בפרגמטיא כזבולון, שותפין לחלוק שווה בשווה. שכן כתב אחרי שהוסיף על דברי המחבר - שכתב שמי שא"א לו ללמוד בעצמו יספיק לאחרים הלומדים - ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסתו ויחלוק עמו בשכר. ופי' הש"ך בסק"ב כלומר שכר תורה ושכר מה שירוויח זה יהיה בין שניהם ביחד. ונראה שהטעם שצריכין לחלוק בשווה מחצה למחצה, ולא סגי במה שיתנו שיתן זבולון לישכר רק מה שיפסיד ע"י לימודו, דהוא רק דמי הפועלין וחלק האריסין שצריך ליקח מאחר שעוסק בתורה וזה מה שחסר ליה לישכר, וצריך לומר דזה היה מתנה מזבולון לישכר, וכיון שישכר לא היה עני לא היה ע"ז מצוות צדקה אלא מתנה לעשיר שליכא מצווה. ואף שע"ז גרם שישכר היה יכול לישוב וללמוד, מה שבלא זה היה צריך לעבוד בשדותיו - ואף אם היה עובד בשדותיו על ידי פועלין הרי צריך להשגיח עליהן כדאיתא בב"מ סוף דף כ"ט ע"ב דא"ר יוחנן הרוצה לאבד מעות שהניח לו אביו ישכור פועלים ואל ישב עמהן, ואף דלאבד המעות שאמר שם תרגומא בתורי דנפיש פסידייהו

(שאינן דרך הפועלים לחוס על הכרם ועל השוורים ומנהיגים אותן על הגפנים ועל הנטיעות והם מתקלקלין והשוורין נסחבין ונשברים - רש"י), אבל פסידא איכא גם בפועלים שבכל דבר, וגם הא לחרישת שדות הא צריך לעבוד בתורי - שנמצא שזבולון עשה לישכר כבר מה שסילק כל המלאכות והטירדות ויוכל ישכר ללמוד, מ"מ לא די בכך כדי שיחלקו בשכר תורה שישכר לומד. דהא לא נעשה בזה שהתנו שיהיו מחמת התנאי על זבולון חיובים לעשות, ואף אם נמצא אופן שיתחייב זבולון הרי פועל יכול לחזור בו. לכן הוכרח זבולון שרצה לזכות בזכות התורה שילמוד ישכר להתחייב באופן שלא יוכל לחזור, והיינו להתנות שיהיו שותפין בכל הרווחים שיהיו לשניהם מכל דבר.

ולא מיבעיא להרמ"א בחו"מ סימן קע"ו סעיף ג', דעל מה שכתב שם המחבר האומנים שנשתתפו באומנות אף על פי שקנו מידם אינם שותפים כיצד שני חייטין וכו' שהתנו ביניהם שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהם בשווה אין כאן שותפות כלל שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כ' הרמ"א ל"א הראשון, אינם יכולין לחזור בהם בזמן שהתנו אפי' בדבר שלא בא לעולם, שא"כ גם כשהתנו בפירוש שזמן השותפות הוא לעולם אין יכולין לחזור לעולם, אלא אף ל"א השלישי שעל להבא יכולין לחזור מי מהם, ואף להמחבר שם שהוא שיטת הרמב"ם רפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין (ה"א - ב') ששותפין צריכין קניין ומטעם זה בשני אומנים שהתנו שכל מה שירוויחו באומנותן יהיה לשותפות אינו כלום, מסתבר דמצד החביבות שיש לזבולון שיהיה לו חלק בלימוד התורה ושכרו, גמר ומקניא לישכר חלק במה שירוויח, וישכר שיש לו חשק גדול ללימוד התורה גמר ומקניא חלק בשכר לימודו, שלכן אין להו צורך לקניין. וזה נראה שמועיל אף לקניין שותפות דאומנים דהא שייך שישעבדו גופם כדכתב הראב"ד שאדם יכול להקנות את עצמו לחבירו בקניין כדין עבדים, ועיין בכ"מ שם ובב"י ריש סימן קע"ו דהרמב"ם אינו סובר דנימא כן מאחר שלא פירשו בהדיא שמשעבדים גופם עיין שם, שלכן בתנאי דישכר וזבולון שודאי יש לנו לומר בזבולון שרוצה לזכות במצוות לימוד התורה עושה זה בשמחה וברצון גמור - משעבד עצמו לגמרי, וכן ישכר שחשקה נפשו בתורה וא"א לו בלא זה שיעשה השותפות עם זבולון נמי משעבד עצמו לגמרי, שלכן גם להרמב"ם משעבדין עצמן בלא קניין, וקיים שותפותם לעולם, כיון שרוצים כן ממש ברצון גמור.

וכיוון שהוכרחו להיות שותפין, הרי לא שייך שיתן זבולון לישכר פחות ממחצה בסתמא. ורק כשישמו שותפין דעלמא שחלקו של אחד שווה כשנים של חברו, אז שייך שיתנו שיהיה שותפותם בדרך זה שני חלקים שהם שני שלישים למי שחלקו שווה יותר וחלק אחד שהוא שלישי הריוח יהיה למי שחלקו שווה רק החצי. וגבי שותפות דישכר וזבולון הא זה ודאי יודעין שניהם וגם כו"ע שהריוח דהוא השכר שנותן השי"ת עבור מצוות לימוד התורה, שלבד שמגנא ומצלא גם בעוה"ז הרי עיקר השכר דבמתני' ריש פאה נקרא הקרן הוא לעוה"ב, דהוא מדברים שאוכלין פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, שיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז כדא"ר יעקב במתני' דאבות פ"ד משנה י"ז, שנמצא שליכא שומא כלל על זה. אבל החצי שכר מוכרח ישכר ליתן זבולון בעד חלקו אף שהוא הרבה יותר מחלקו של זבולון, דהוא כשנים שהטילו לכיס כשחלק הגדול צריך לקטן שלכו"ע הוא בסתמא למחצה כדאיתא בכתובות צ"ג ע"א אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע, אמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה (שלקחו בהן

שור לחרוש וחורשין בו ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום הלכך חולקין בשווה - רש"י) וכ"ש כשהתנו.

ומסתבר לע"ד שהמחצה למחצה הוא דווקא גם לזבולון, דלא יוכל ישכר לומר שאינו רוצה ליתן חצי שכרו משכר לימוד התורה אלא פחות מזה. דהרי מקליש בזה את גודל המצווה דתמיכת לומדי תורה שעושה זבולון, וגם החסד הגדול שעשה עמו זבולון שעל ידו היה יכול ללמוד תורה. ואם הוא בתחילת התנאי, הרי יש לו לידע שעל ידי זבולון יוכל ללמוד תורה, שצריך להכיר לו טובה על שאף בעוה"ז שיצה"ר אינו מניח לעשות דבר גדול כזה, נתחזק זבולון ונותן לו מחצה משכרו כדי שיוכל לישב וללמוד. וכן זבולון אין לו לפחות משכרו של ישכר אף שישכר נתרצה לזה - לא רק מחמת שלא היה נמצא לו שותף אחר מי שמכיר גודל חשיבות התורה ושכר עוה"ב וגם מה שהתורה מגנא ומצלה אף בעוה"ז ושהיה יכול לעמוד נגד יצר דתאוות הממון, אלא אף אם הסכים לפחות ממחצה מרצונו אסור - דהא הוא זלזול בחשיבות התורה. שלכן אף שרשאי האדם לזלזל בחפציו ולמוכרם בזול כשלא מזיק לאינשי בזה (עיין בב"מ דף ס' ע"א, ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב) אינו רשאי לזלזל בחשיבות התורה. וגם אין לו להוסיף וליתן לשכר יותר ממחצה, חדא כדי שלא יאמרו אינשי שלא אפשר להשיג שכר תורה אלא דווקא כשיתן להלומד תורה עוד יותר ממחצה שהוא דבר קשה ביותר וימנעו לגמרי מלעשות שותפות כזה עם לומדי תורה. ועוד דכיון דסגי במחצה לזכות במצוות לימוד התורה ושכרה, הרי איכא על היתרון מזה תקנתא דאושא דאל יבזבז לצדקה יותר מחומש. שלבזבז לשכר תורה יש למילף שלא יבזבז יותר ממחצה לזה. דכיוון דכבר ליכא עניין ההיתר דשותפות בתורה כישכר וזבולון ביותר ממחצה, איכא ממילא האיסור דתקנת אושא.

ה. בטעם מה שהביא רבנו ירוחם דאם מכר אדם חלק מלימוד תורה שכבר למד, איבד הלומד את חלקו אף שהקונה לא קנה כלום

והנה ר' ירוחם בסוף נתיב ב', אחר שכתב הא דקודם שעסק בתורה יכול להתנות שיעסוק חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו ישכר וזבולון אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב אם יתן איש כל הון ביתו וגומר וזה עניין הלל ושבנא, הוסיף ומסתברא שהעוסק אבד שכבר בטל חלקו, ושכך כתבו המפרשים. היינו שאף ששבנא לא יכול לקבל זה (בסוטה כ"א ע"א, דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוון, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו') מ"מ אם הלל היה מסכים לזה איבד חלקו דהוא החצי שהבטיח לשבנא, שלכאורה הוא דבר תמוה. וצריך לומר שהוא מסברא מטעם דהוא זלזול בשכר השי"ת שנותן לעוסקים ועמלים בתורה, ולא היה איכפת ליה ליתנה למי שלא שייך, בשביל ריווח המעות שנותן לו.

ואף שהלל עדיין משמע שהיה עני, ולא היתה עובדא זו לאחר שעלה הלל לגדולה ונעשה עשיר, דאז ודאי לא היה סלקא אדעתיה ליתן לשבנא חצי שכרו שבעד לימודו שהוא בעוה"ב בעד מעות, דהא לא היה לו שום צורך בהמעות, ואם נזדמן איזה צורך היו כל ישראל נותנין לו. אלא שודאי היה זה בזמן שעדיין היה עני גדול. ומ"מ

מאחר שכבר למד אין לו ליתן חלק משכרו בעד הלימוד, אף שהשכר שרצה שבנא לתת הוא גם בשביל לימודו דלהבא, דמסתבר דהשכר בעד לימודו דמכאן ולהבא היה יכול ליתן אף שכבר הלל גדל בתורה, דהא ודאי זבולון אמר זה לישכר כשכבר נתעסק ישכר בתורה וראה שנפשו חשקה לעסוק רק בתורה והסכימו לזה מן השמים. אלא ודאי מה דלא הסכימו לשבנא מן השמים היה זה משום דרצה שבנא שיתן לו הלל חלק גם במה שלמד תורה מכבר, שזה אינו כלום - לא רק מחמת שלהלל היה שכר יותר גדול על לימודו באותן הימים שהיה עני גדול ביותר, כדאיתא ביומא דף ל"ה ע"ב שהלל מחייב את העניים שאם אומר העני שמה שלא עסק בתורה היה משום עניותו שהיה טרוד להשיג מזונותיו אומרין לו כלום עני היית יותר מהלל - אלא אף עם כל אדם לא שייך ליתן חלק מהזמן שקודם שהתנו עשיית השותפות, אף שעדיין צריך העוסק בתורה להשותפות, משום שעדיין דחוק הוא שבשביל זה נתרצה. ונראה שהוא מטעם שנמצא שהוא יותר ממחצה, שכתבתי לעיל שאין יכולין משום שהוא זלזול בשכר התורה שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. וע"ז חידש רבנו ירוחם בשם המפרשים, דאף שדבריו בטלים לגבי העוסק בסחורה, מ"מ העוסק בתורה שנתרצה לזה אבד חלק המחצה שהבטיח. והוא לעונש על זלזול בשכר שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. דרך להעשות שותפים שווה בשווה הותר, ולא ליתן להעוסק במלאכה ופרגמטיא יותר ממחצה בהשותפות כדכתבתי לעיל, וסברי כן הרמ"א והש"ך.

ו. אם עשיר גדול רשאי לעשות שותפות עם ת"ח ולתת לו פחות ממחצית רווחיו

אבל מסתבר לע"ד שאף שודאי שהשכר שנותן הקדוש ברוך הוא לעוסקים ועמלים רק בתורה - שהעיקר הוא בעוה"ב - הוא יותר מכל הרווחים הגשמיים שבעוה"ז, והוי זלזול אם יהיה לעוסק בתורה פחות ממחצה, הוא רק באנשים בינוניים שמרוויחים להוצאה חשובה לפרנסתם בריווח וליתן צדקה כראוי. אבל עשיר מופלג המרוויח סכומים גדולים כל כך דלא שייך להוציאם לשום הנאה הראוי לבני תורה ויראי שמים, אלא שהוא לאסוף ממון הרבה, ורוצה העשיר שהוא ירא שמים להתנות כן עם הרבה בני תורה לפרנסם בכל צרכיהם כאינשי חשיבי שבעיר - שיש להם ריווח ופרנסה חשובה - כגון עם עוד עשרים בני תורה, ולכולם יהיה כל מה שצריכים לעצמם בריווח ולהשיא בניהם ובנותיהן כהחשובים מבינונים שבעיר, שהוא רשאי. ולא שייך להחשיב שהוא מזלזל בשכר התורה מאחר שהוא מרוויח יותר מצרכיו וצרכי בני ביתו כפי מה שנוהגין חשובי העיר. וכן עשיר שיש לו בתים ושדות מרובות, רשאי לעשות שותפות עם ת"ח אחד שהריווח דווקא מבית זה, שהוא ריווח גדול, יהיה להעוסק בתורה והשאר יהיה לעצמו, משום שרוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, שא"כ אין זה עניין זילותא כלל. דהא הוא עושה מחמת שהוא רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, מאחר שיהיה להת"ח שהתנה עמו פרנסה בריווח כדרך כל חשובי העיר. ורק כשאינו רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, אלא שלעצמו רוצה בחלק גדול ביותר גם לקיבוץ כסף והון רב, מסתבר לכאורה שאינו בחשיבות זה. ואם הת"ח אינו בדין עני הראוי לקבל צדקה, אין לו מצווה ממש אלא רק מה שעכ"פ גורם שחברו ילמוד תורה וישלח לו השי"ת ודאי שכרו. אבל לא שייך לחלק עם העוסק בתורה בשכרו דלעוה"ב, וגם לא יהיה בזה עניין מגנא ומצלא, אלא כשאר צדקה אם הוא עני. וגם לא יוכל לבזבז יותר מחומש.

ז. אם המדרש חולק על המבואר לעיל שצריך דווקא תנאי שותפות בין ישכר לזבולון

הארכתי לבאר זה מפני שבדברי רבותינו הראשונים לא הוזכר עניין זה דישכר וזבולון בברור. ובדברי חז"ל הוזכר זה רק במדרשים, בתנחומא פ' ויחי (סימן י"א, זבולון לחוף ימים קדם זבולון ליששכר ולמה שזבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה עשו שותפות ביניהם שיהא פרקמטיא של זבולון ליששכר) בלשון עשו שותפות - שהוא כמפורש לשון תנאי. וכן בזוהר ויחי (על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, דף רמ"א ע"ב בדפוס וונציא), ושם איתא בלשון שהיה תנאי, דא"ר יהודה זבולון ויששכר תנאי עבדו חד יתיב ולעי באורייתא וחד נפיק ועביד פרקמטיא ותמיך ליששכר. ובגמ' דידן איתא בסוטה דף כ"א ע"א בשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה (למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו - רש"י).

ובמ"ר ויחי פרשה צ"ט פסקא ט' איתא נמי הא דישכר וזבולון ולא בלשון תנאי ואף לא בלשון שותפות, אלא שהמדרש הקשה על קדימת זבולון לישכר, ומתרץ שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולון בא ומאכילו לפיכך קודמו (אבל במדרש רבה בראשית הנדפס מחדש, פרשה צ"ז פסקא י"ג על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, איתא זה עם זה שותפין בעולם הזה ובעולם הבא. וכן הוא במדרש רבה במדבר פרשה י"ג פסקא י"ז על הפסוק ביום השלישי, למה זכה זבולון להקריב שלישי לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממונו ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה והיה חברו של יששכר ולכך הקריב אחריו וכו', קרבנו קערת כסף אחת, בא נשיא זבולון והקריב קרבנו על השותפות שהיה לו עם יששכר אחיו לפי שהיו זבולון ויששכר שותפים יששכר היה עוסק בתורה וזבולון היה עוסק בפרקמטיא והיה טורח זבולון ונותן לתוך פיו של יששכר. ומכאן שהמדרש לא פליג על המבואר לעיל כמש"כ מרן זצ"ל לקמן) וגם בויצא פרשה ע"ב פסקא ה' נמי לא הוזכר לשון שותפות, אלא עניין המציאות שיששכר יושב ועוסק בתורה וזבולון יוצא בימים ובא ונותן לתוך פיו של יששכר. שמלשון זה לא משמע כלל עניין חלוקה בהריווח, אלא שהיה מפרנסו. ואף שלא הוזכר אלא האכילה, ונתינה לתוך פיו שהוא ג"כ עניין האכילה, פשוט שהוא לאו דווקא. דודאי כל ההוצאה של ישכר נתן זבולון, אף הוצאת מלבושים ובניין בתים ותיקוניהם כדרך אנשים חשובים בהוצאה בינונית, וגם להשיא בנים ובנות וכדומה שנתן זבולון לישכר הוא בכלל לשון זה. אבל אין בכלל זה חלק בממונו של זבולון. וגם אף על זה שהתחייב זבולון לפרנס לעולם לישכר לא הוזכר, אך שהיה עושה זבולון כן, שאפשר שהיה עושה כן זבולון בלא שום התחייבות. ואפשר שלא היה יכול ישכר לסמוך עליו, אבל זבולון הקדים ועשה כל המלאכות וגם הביא כל ענייני מאכל ומלבושים וכל צרכים דישכר, וממילא היה ישכר עוסק בתורה כל הימים בלא טירדא. וישכר בטח בהשי"ת שלא לדאוג קודם שהגיע זמן המוכרח לעבוד בבית ובשדה וכדומה, שאז כבר הקדים זבולון ועשה הכל, ולא היה חסר כלום אף לא שעה אחת. שא"כ אפשר שגם תנאי בדברים לא היה ביניהם, דלכן לא הזכיר במדרש רבה לא חלק ולא תנאי, משום שאה"נ שלא היה שום דבר התחייבות ביניהם אף לא בדברים אלא רק המעשה שכן עשה זבולון.

וא"כ אפשר שגם בזוהר שאמר רבי יהודה תנאי עבדו, ג"כ אפשר שלא היה זה בלשון תנאי דהתחייבות, אלא כדי שידע ישכר אף כשיזדמן איזה ימים שלא הביא זבולון, לא ידאוג על זה כי ודאי נזדמן איזה טירדא, אבל

ודאי יביא על כל הזמן כשיסתלק הטיירדא. ונצטרך לומר שאף שישכר לא היה עני והיה זה מתנה בעלמא, לא היה בזה שום מעלה אף מצד מדת חסידות למנוע מלקבל מתנה זו, מאחר שמצד קבלת מתנה זו יהיה יכולת בידו ללמוד תורה. ויהיה זה דלא כהרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה י', כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכו', ועיין בזה לעיל סימן ל"ה סעיף ד'). וגם אף להחולקים על הרמב"ם ומתירין, נצטרך לומר שלא היה יותר מחומש - וגם שהיה הרבה פחות מחומש - דהא אינו רשאי ליתן כל סך הצדקה שלו לעני אחד, וכ"ש שאינו רשאי ליתן מתנות בעלמא.

ואולי אף להרמב"ם יהיה מותר לת"ח ליקח מתנות, אם האמת הוא שא"א לו ללמוד כשיצטרך לעשות מלאכה לפרנסתו ופרנסת בני ביתו, דחייב לימוד התורה דוחה את המעלה שלא ליקח מתנות. ואף שאינו עני רשאי אדם ליתן לו מתנות ממעות שלא ייחדם לצדקה - ואף שממילא לא יוכל ליתן לצדקה חומש מנכסיו - דהא ליכא חיוב על האדם ליתן חומש מנכסיו לצדקה. וא"כ אפשר שלהמד"ר אין צורך לתנאי. אבל כיוון שברש"י ריש זבחים מפורש ששמעון ועזריה אחיו התנו ביניהן, ואף בסוטה כ"א ע"א נמי משמע כן ברש"י, דהא כתב שמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות לימודו של שמעון. ומשמע כן שם בגמ' מהא דבעובדא דהלל ושבנא מפורש שאמר שבנא להלל תא נערוב וליפלוג שהוא עשיית שותפות, אך לא הועיל משום דהיה זה אחר שלמד הלל בדוחק גדול, כפשטות הגמ' שזה שנאמר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו אמר עולא דלא קאי כהא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, ופי' ר' דימי דהוא משום דמתחילה לא עזרו שבנא אלא למד מתוך עוני רב ורק אחר שכבר נתגדל הלל בתורה א"ל שבנא שיעשו שותפות, דע"ז יצתה בת קול דאפילו יתן כל הון ביתו בוז יבוזו לו, דא"כ משמע שעובדא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה היה בתנאי כפרש"י (ובמד"ר ויקרא פרשה כ"ה פסקא ב' איתא גבי שמעון ועזריה ממש כמו ישכר וזבולון, שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו, ועיין להלן שמרן זצ"ל כתב דהמדרש לא פליג). ויותר מפורש בלשון רבנו ירוחם (לעיל סעיף ה'), ופסק כן הרמ"א.

ומסתבר שגם המד"ר לא פליג ע"ז שהיה בתנאי שותפות אף שלא הזכיר התנאי. דהמד"ר שאיירי רק לעניין השכר, ולעניין מה שהקדימו יעקב ומשה את זבולון בברכותיהם לא ה"ל להזכיר התנאי שלעניין זה אין צורך להתנאי אלא להמעשים שעשו. ואף שאיכא מעלה בהתנאי כדי שידע ישכר העוסק בתורה שיעשה כן זבולון לעולם, וגם לעניין אם יזדמן שזבולון נאנס ונתאחר איזה ימים לא יחוש ישכר לדאוג בשביל זה, ידע הקדוש ברוך הוא שישכר לא חש לזה כלל שהיה מכיר בצדקתו של זבולון ואהבתו לתורה שיעשה כן לעולם, שלכן לא היה נוגע התנאי לעניין השכר. וגם בשביל מה שהקדימו יעקב ומשה אין צורך להזכיר, כי הרי היו נביאים וידעו זה בנבואה. ובתנחומא הזכיר לשון שעשו שותפות, משום דבמדרש תנחומא הא כמעט כולו נאמרו גם ענייני דרשות להגדה בהתחלת שאלה ותשובה בהלכה בלשון ילמדנו רבנו, ומשיב ההלכה ומאריך בדברי אגדה, וגם נקרא אצל הרבה מרבתינו בשם מדרש ילמדנו, לכן הזכיר שעשו שותפות שלא שייך לשון זה בלא התנאי. וגם

אולי הוא גם כמפורש שהיתה השותפות לשני חלקים שווים כדסברי הרמ"א והש"ך. אך אפשר כדמסתבר שהוא רק בסתם אינשי ולא בעשיר מופלג כדלעיל.

ח. החילוקים לדינא שיש בין צדקה לת"ח לבין עסק ישכר וזבולון, אם יש חילוק בין ת"ח עשיר ות"ח עני, ודין מי שיש לו פרנסה אלא שכעת הוצרך למעות שאסור ליטול מן הצדקה אלא ילווה וישלם, ואם יכול ליטול מצדקה שהפריש בעצמו

ונמצא לפי מה שבארתי והוא לשיטת רש"י והרבנו ירוחם איכא חילוק גדול בין נותני צדקה לתלמידי חכמים ובין תומכי תורה כהא דישכר וזבולון שהוזכר במדרשים, ובטור מביאם, וכן רש"י בפ"י החומש על הקרא דזבולון לחוף ימים בפ"י ויחי, ועל הפסוק שמח זבולון בצאתך בפ"י ברכה. דמצד מצוות צדקה הוא דווקא כשהת"ח עני שאין לו מאתים זוז, ואף כשהת"ח עני שיכול ליזון מן הצדקה אינו יכול ליתן לו כל סך הצדקה שיש לו דצריך ליתן גם לשאר עניים. דהא יליף זה דכל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם, בעירובין דף ס"ג ע"א ר' אבא בר זבדא, מקרא דעירא היאירי היה כהן לדוד, שפירושו שדוד היה נותן לו כל מתנותיו, וכתוב בתריה ויהי רעב בימי דוד. אף שעירא היאירי היה גדול הדור והיה גם רבו של דוד (כמבואר בעירובין לעיל שם וברש"י). וגם התוס' קידושין (דף כ"ז ע"א) הא מתרצי בזה שאין ליתן כל המתנות לכהן אחד, מה שלא נתן רבן גמליאל לר' יהושע (כשהיו בספינה ונתן מעשר ראשון לר' יהושע ומעשר עני לר' עקיבא) גם המעשר עני - דהא ר' יהושע היה עני, דהיה זה משום שלא רצה ליתן כל מתנותיו לכהן אחד, והיה זה אף שר' יהושע היה מגדולי הדור. אלמא דגם כשהעני היה ת"ח גדול ביותר אין ליתן לו כל מתנותיו. וגם לא היה יכול ליתן מתקנת אושא יותר מחומש. וגם כשאיכא ת"ח גדול מזה, ת"ח הגדול יותר בחכמה קודם - כשגם ת"ח זה הוא רבו, וכשאיכא שני ת"ח שווין בחכמה ואחד מהן כהן צריך ליתן לכהן כדאיתא בסימן רנ"א סעיף ט'.

וכשהתנה להיות שותף עם ת"ח אחד בשכר, אף שאינו עני לעניין ליקח צדקה כגון דיש לו מאתים זוז ואף שיש לו יותר ממנו, אבל הא צריך לעשות מלאכות הרבה להשיג ריווח לפרנסתו ופרנסת אשתו וזרעו ובשביל זה לא יהיה לו זמן הרבה ללמוד, ואחד מהן חשקה נפשו בתורה יותר מהשני או שהוא יותר ראוי ללימוד התורה מפני כשרונותיו ומפני טרדותיו וכדומה, והתנו שמי שנפשו חשקה בתורה לא יעשה המלאכות אלא שהשני יעשה מלאכותיו ויחלוקו בהריווח שיהיה לשניהם מזה מחצה למחצה, ליכא כל זה. דיכול להתנות גם עם מי שאינו עני ליקח צדקה - שיש לו יותר ממאתים ואף ביש לו בית ונחלה כמותו אבל אין לו מי שיעשה מלאכתו, ויכול ליתן גם חצי הריווח, ואף שהוא שני חומשין וחצי כגון שאין להעוסק בתורה שום נחלה.

ואם יש להעוסק בתורה מאתים זוז, יהיה ודאי מוכרח ליתן לו כל חצי הריווח ממה שהשאר לעצמו. שהרי ממה שהפריש לצדקה לא יוכל ליתן לו. והמאתים זוז שיש לעוסק בתורה, אי אפשר לנכותם ממה שצריך העוסק בסחורה ליתן לעוסק בתורה כדוגמת מה שנתבאר למעלה שישכר וזבולון חלקו ברווחים שמנחלות שני השבטים דהא אינם ריווח אלא קרן שלא שייך להתנאי. ואף אם יש לו יותר מעות שאינם עושים ריווח לא שייכי

להתנאי, אלא אם יש לו מעות שהעוסק במלאכה ובפרגמטיא יכול לעשות עיסקא בהן יצטרך ליתן לו בהתנו סתם שעושים שותפות, כישכר - שהשכר מגוף הקרקעות שהיה לישכר כמו לזבולון נמי חילקו.

אבל אין הדבר כן כשאין להעוסק בתורה כלום, שהיה רשאי ליקח מצדקה אם לא היה עושה שותפות זה עם העוסק בפרגמטיא, ורשאי העוסק בסחורה ליתן לו ממעות צדקה שלו. והוא אף שודאי עתה אחר שהשתתף עם העוסק בסחורה פשיטא שאינו יכול ליטול מאחרים צדקה מאחר שעכ"פ יש לו להוצאתו דכל השנה מתנאי שהעוסק בפרגמטיא התחייב ליתן לו חצי הריווח שלו, ונמצא שכבר יש לו לפרנסתו. והוא כמי שיש לו עסק שמרוויח בו לפרנסתו שאירע שאין בידו לפי שעה מעות החמשים זוז שאף לעיסקא מוכרח להם (כדי שיוכל להתפרנס מהם ולא ליטול צדקה, כדאיתא במתני' פאה פ"ח מ"ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול) ואף לא פרוטה אחת, שמ"מ ודאי אסור ליקח מצדקה. אלא על אלו אינשי איכא חיוב לאינשי אחרינא שיש להם מעות להלוות לו. ומה שאמרינן בב"מ דף ט' ע"ב מיגו דאי בעי מפקר לנכסיה, והיה ראוי לו ליטול לקט, מסתבר שאירי במי שאינו בעל מלאכה שיוכל להרוויח מפני שמצוי להשיג מלאכה. והא דתנן בפאה פ"ה מ"ד והובא בחולין דף ק"ל ע"ב בבעה"ב שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני יטול וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר' אליעזר, ולחכמים פטור מלשלם משום שעני היה באותה שעה, פשוט דהוא דווקא כשעבר ממקום למקום שאין מכירין אותו שלא שייך שילוהו שם, אבל כשהוא במקומו ויש לו עסק שמרוויח בו שמזדמן שהוצרך למעות, שרובא דרובא אינשי משיגין ללוות - לכל הפחות במשכון, מסתבר שלא שייך להחשיבו עני אף לא לאותה שעה ואינו יכול ליטול צדקה. מ"מ אפשר שמצדקה שהפריש משל עצמו אפשר שיכול ליקח - כשיעור שרשאי ליתן לעני אחד חשוב מצדקה שהפריש משל עצמו.

אבל אחר העיון אין בזה שום ספק דגם בת"ח הראוי ליטול צדקה מ"מ מאחר דהשותפות היא שווה בשווה הרי בהכרח כל מה שהרוויח העוסק בסחורה קנה תיכף העוסק בתורה מחצה, וצריך ליתן לו דווקא את שלו, ולא שייך שיתן לו כלל דבר שאינו שלו אלא של צדקה, ואין תלוי זה במחשבתו כשלא פי' זה בתנאי. ואם ירצה לפרש בתנאי השותפות שחיוב חלק השותפות הוא רק אחר שיקבל ממנו סך הצדקה שיש לו מצד מה שהוא עני ורק אחר כך יתן לו מה שחסר עד מחצה, הרי נמצא שהשותפות לא הותחל אלא אחר שאכל מעות הצדקה שנתן לו, שא"כ לא שייך שיזכה העוסק בפרגמטיא בשכר התורה שמזמן ההוא. דלא דמי כלל לזבולון שהיה לו מחצית שכר התורה אף בריווח שבא בעד גוף הקרקעות והבתים של ישכר, דהתם הותחל השותפות תיכף, ובצדקה - הא אם היה נותן לו חלק מהם תיכף לא היה יכול ליתן צדקה. וגם כשלא יתן לו תיכף, אם יתן לו קודם שאכל את סך הצדקה לא יוכל ליתן לו ממעות צדקה אלא בעד הימים שלא היה לו החלק ולא על זמן דאח"כ. שלכן כיון שרוצה בשכר התורה תיכף, מוכרח ליתן לו החצי שכר שלו מחשבון יום זה.

אלא אם לא עלה על דעתו עניין גדול הזה לעשות שותפות עמו ונתן לו צדקה איזה סך, ואחר איזה ימים עלה בדעתו לעשות עמו שותפות, היה טעם גדול לומר שיוכל לעשות עמו שותפות תיכף ויצטרך העוסק בתורה ליתן לו החצי ממה שעדיין יש לו ממעות הצדקה שמאחר שלא התנו על השותפות מראש, היה העני זכאי לקחת את כל הצדקה ומעות הצדקה שנטל הן ככל מעותיו של ישכר שזבולון עשה בהם סחורה. אבל נראה שודאי מכוער

הדבר, לא רק כשיטול חלק מצדקה שהוא בעצמו נתן אלא אף כשיטול חלק ממה שיש להעני ממעות צדקה שנתנו לו אחרים, הוא מגונה ומכוער. וגם אולי אין להכניס המטלטלין ואף מעות שמוכנים להוצאת פרנסתם בכלל שותפות זו, אלא בדברים שעומדים להרווחה. דהא לא מצינו בעובדא דישכר וזבולון שנעשה השותפות אלא על הנחלות דהן הקרקעות והפרגמטיא שעומדים להרוויח מהם, ולא ממה שכל אחד ואחד מהם היו להם ביזה ושלל רב, וכן מסתבר לע"ד.

ט. עוד חילוק לדינא בין צדקה לשותפות ישכר וזבולון לענין קדימת ת"ח גדול או כהן

וגם פשוט וברור שיכול לעשות שותפות זה עם ת"ח שרוצה אף שאיכא ת"ח גדול ממנו, אם זה נוח לו יותר או שמכירו ביותר, ומכל איזה טעם שיש לו בעצמו. ואין צורך לו לשאול מגדול ממנו ואף לא מחכם שיאמר לו עם מי לעשות שותפות, אם אך יש לו ת"ח הרוצה לעשות השותפות. וגם אולי יש עדיפות למי שהוא עדיין תלמיד, שממש בזה שיפרנס אותו ע"י שותפות זה בכבוד היותר גדול ובלא טירדא כלל יתגדל בתורה, דכן היה בשמעון אחי עזריה. ואדרבה מצינו ששבנא אחי הלל הא ג"כ רצה לעשות שותפות עם אחיו הלל אחר שכבר נתגדל בתורה, ועדיין היה בזמן שהוצרך הלל לזה לפרנסתו, ולא הועיל כלום. הרי מפורש שמי שמבקש דווקא חכם גדול לעשות עמו שותפות אין בזה שום מעלה ועדיפות, אלא דווקא עם תלמיד עדיף מחמת שעל ידו יעשה חכם. שנמצא שהוא להיפוך מהדין לצדקה, שכשיש שני ת"ח הצריכין ח"ו לצדקה הגדול בחכמה קודם כדאיתא בסימן רנ"א סעיף ט', עיין שם.

וגם מסתבר שאף באיכא שני ת"ח, ואחד מהן כהן, הרוצים לעשות עמו שותפות, אם ת"ח הישראל נוח לו יותר מאיזה טעם לא יהיה עליו חיוב לעשות שותפות זה דווקא עם הכהן. ורק אם גם הכהן נוח לו כמו ת"ח השני יצטרך לעשות עם הכהן.

י. ביאור שיטת הרמב"ם והמחבר בשו"ע שלא הזכירו ענין ישכר וזבולון, והדינים השייכים להספקה לתלמידי חכמים אם היא מדין צדקה לענין חומש ולענין קדימת תלמיד חכם גדול

והנה ברמב"ם לא הוזכר ענין ישכר וזבולון, ולא ענין שמעון אחי עזריה לא בהלכותיו ולא בפירושו למתני' וגם המחבר לא הביא זה בש"ע. אבל המחבר (סי' רמ"ו סעיף א') הביא לשון הטור דמי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדות הזמן יספיק לאחרים הלומדים, שמשמע מזה שסובר דאיכא בזה חילוק לדינא - אולי הוא יתרון מדיני צדקה, ואולי הוא לענין לקיים הדינים שביארתי שלא שייך לדיני צדקה. ובהרמב"ם ליכא לשון זה, ומשמע שאינו סובר דאיכא בזה דינים אחרים מצדקה, אלא שהוא מדיני צדקה. ולשון הטור שמסיק ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו, גם המחבר לא הביא, אף שבב"י בבדק הבית הביא הא דרבנו ירוחם בריש הסימן, ובב"י עצמו ג"כ הביא זה בסוף הסימן [ואף שלא מובן למה הוצרך להביא בבד"ה מה שהזכיר כבר בב"י וצ"ע בזה].

ואולי הרמב"ם סובר דלא שייך להחשיב את מי שאינו לומד כמקיים מצוות לימוד התורה. דהא הרמב"ם כתב בפ"א מת"ת ה"י, עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח, שא"כ פשוט דכ"ש שמתחילה יש עליו חיוב ללמוד כל התורה, דהא ליכא שום טעם לומר דרק כשכבר למד איכא חיוב ואיסור לאו שלא לשכוח - אף שאין עליו חיוב ללמוד כל התורה. אלא ודאי דהוא משום דמחוייב מן התורה ללמוד כל התורה, וניתוסף שאף שכבר קיים שלמד כל התורה, איכא איסור עליו מלשכוח. וממילא מחוייב ללמוד עד יום מותו, אפילו כשכבר למד כל התורה וגם אהדר על לימודו איזה פעמים. ועל מצווה זו דידיעת כל התורה סובר שלא שייך שיתחשב מי שזנו ופרנסו כדי שיוכל ללמוד כמו שלמד בעצמו, שלכן לא פסק זה.

ונצטרך לומר שרק לעניין השכר נאמר זה - שעל מה שבשבילו למד כל התורה מתחילה ולמד כל ימיו כדי שלא ישכח - יש גם לו שכר גדול, ולא לעניין שהוא דין במצוות תלמוד תורה שנחשב כקיים גם מצוות תלמוד תורה בזה. שא"כ לא שייך מצווה זו דלזון ולפרנס ת"ח בפרטי מצוות תלמוד תורה, אלא בפרטי מצוות צדקה - דלזון ולפרנס ת"ח באופן שע"ז יוכל ללמוד הוא קודם לשאר עניים. ודין זה שעני ת"ח קודם לשאר עניים הוא שייך לדיני צדקה וכתב זה הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים הי"ח. ואף שהיה שייך לומר דליתן צדקה לת"ח צעיר שעדיין לא למד כל התורה, יקדימו לת"ח גדול שכבר למד כל התורה ויודע, סובר הרמב"ם שליכא חילוק בזה, שכתב שם וכל הגדול בחכמה קודם את חברו. והוא משום שלעניין חיוב הלימוד - מאחר שכל אדם צריך לחוש שישכח ומחוייב בשביל זה ללמוד כל ימיו כדכתב בפ"א מתלמוד תורה, מטעם דכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח - לא שייך לחלק. דאף שאיכא אינשי שטבען לשכוח במהירות בזמן מועט, ואיכא אינשי שעדיפי שאין שוכחין אלא אחר זמן גדול, הא התורה מפני כמותה, וכ"ש מפני איכותה, מצוי שכחה לכל אדם אף לאלו שטבען לזכור ביותר. ולכן לא שייך לסמוך על זה, ולדחות חיוב קדימת הגדול בחכמה. וגם בלא זה אולי כבוד הגדול בחכמה עדיף, אף אם יהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן יותר, וכ"ש שלא ברור זה. ולעניין סתם אינשי הא ודאי קדים, שהרי עכ"פ ת"ח הוא. ולכן לא כתב הרמב"ם חילוק לעניין קדימת צדקה, ועדיין צ"ע בטעם הרמב"ם. אבל לדינא לדין הוא כהרמ"א ובפרט שכן הוא מפורש בתנחומא וכדברי הש"ך וכדביארתי.

והנה המחבר הא הוסיף על לשון הרמב"ם גם מהטור, דמי שא"א לו ללמוד יספיק לאחרים הלומדים, אבל לא הביא גמר דברי הטור שכתב ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו. שא"כ ודאי הוא שסובר כהרמב"ם דלא נחשב כלומד בעצמו, אבל ודאי סובר שאיכא יתרון בזה מנתיבה לסתם צדקה. ומה שלא כתב יספיק לתלמיד חכם, הוא משום שאין זה מחשיבות האדם - כהא דכתב בסימן רנ"א סעיף ט', דחשיב התם לעניין הקדימה מצד חשיבות האדם כמו קדימת כהן ללווי ולוי לישראל דנקט שם דהוא מפני כבוד וחשיבות העני - דהכא הוא כדי שיהיה במקום לימוד התורה, ולכן כתב דיספיק לאחרים הלומדים. ואף שאינו סובר דנחשב לו כאילו לומד בעצמו שהרי לא נקט זה, מ"מ איכא בזה מעלה ועדיפות מאחר שגורם ללימוד התורה. ומסברא בעלמא סובר שמי שגורם ללימוד התורה יש לו מעלה ועדיפות, ויש לו שכר גדול בעד זה. ולפי זה לא יוכל ליתן יותר מחומש, מתקנת אושא כנתבאר לעיל סעיף ד'.

ואם נימא שסובר כהרמב"ם שת"ח גדול קודם אף כשיהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן ממנו, נצטרך לומר שיספיק לו (לת"ח הקטן) ממעות שלא הפריש לצדקה, שהרי לעניין צדקה קודם הת"ח הגדול. ומ"מ יכול להספיק לאותו לומד ממעות חומש נכסיו דהא ליכא חיוב ליתן חומש לצדקה, דהא רק מצווה מן המובחר הוא ליתן חומש לצדקה (רמב"ם פ"ז מה' מתנות עניים ה"ה, טור ושולחן ערוך יו"ד ריש סימן רמ"ט). וגם מסתבר שמש"כ דמצווה מן המובחר הוא שיתן חומש לצדקה הוא רק כשאינו לו צורך עתה לעשות גם מצווה אחרת, אבל אם יש לפניו עתה לעשות גם עוד מצווה אחרת הרי א"א לו ליתן כל חומש שלו לעניים, דהא צריך מעות גם למצווה האחרת. ואף אם נימא שמצווה המוטלת עליו ליכא ע"ז תקנת אושא וצריך לקנותה מארבע החלקים שהן לעצמו, ורק מה שצריך להוסיף בשביל הידור מצווה הוא מהחומש שלו (עי' מ"ש בדברות משה לב"ק ח"א סי' פ"ט הערה כ"א), הרי ודאי כיון שאיכא מצווה לזון ולפרנס למי שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד כל הזמן יכול לזון ולפרנסו מן החומש שלו. אבל לא מהמעשר שלו, אף שלא הפרישן עדיין לצדקה מאחר דצריך ליתן המעשר לצדקה מאסמכתא דקראי בספרי (דהביא התוס' בתענית ט' ע"א ד"ה עשר תעשר), אף שאין ע"ז חיוב גמור גם לא מדרבנן אלא שנקרא עין רעה (רמב"ם טור וש"ע שם, ועי' הגהות הגר"א שם ס"ק ב' מירושלמי). ואם אותו ת"ח הוא עני ממש, יכול ליקח חלק ממעשר כספים שלו בעד עני זה שגורם לו ללמוד, ואם יש ת"ח גדול ממנו בחכמה הגדול קודם.

אבל יותר נראה שעניין דגדול בחכמה קודם הוא רק בחלוקת צדקה דרך עראי, ולא באחד שרוצה לקבל עליו לספק צרכי עני אחד שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד ולהתגדל בתורה. שהצורך לזה הוא גדול יותר לתלמידים מלאלו שכבר הם גדולי תורה, שהחשש שיניחו לימודם בשביל פרנסתם נתקטן ואולי ליכא כלל.

יא. ביאור לשיטת המחבר שאף שהמספיק ללומדים אינו נחשב כלומד בעצמו, מכל מקום הוא בגדר מצוות לימוד תורה ולא בגדר מצוות צדקה, וביאור מה דקיי"ל לדינא בעניין ישכר זבולון

אבל יש אולי לדייק גם מה שהמחבר נקט זה בהלכות ת"ת ולא בהלכות צדקה, שמוכרחין לומר דגם הוא סובר דאינו מהלכות צדקה אלא מהלכות ת"ת, משום שאיכא מצווה גם לגרום לימוד התורה בעולם אף שאחרים יהיו הלומדים, אף שלא יחשב כאילו הוא למד בעצמו. ואולי הוא מהא דחייבה התורה למי שיכולין ללמוד גם שילמדו לאחרים מקרא דואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם (דברים ואתחנן ד' י"ד, נדרים ל"ז ע"א), ומכיוון שאם לא יזון ויפרנס אותו לא יוכל ללמוד, הרי נמצא שהוא כמלמדו.

ומה שלא נקט מי שא"א לו ללמד - אלא מי שא"א לו ללמוד, משום דאם יכול ללמוד בעצמו רק שאינו יכול ללמד מחמת שחסר לו כח הסברה שיבינו ממנו תלמידים, הרי לא שייך למינקט לחיובא שיספיק לאחרים. שהרי אינו עכ"פ עוסק בענייני הרווחת ממון - מחמת שעוסק בתורה ללמוד בעצמו שמחוייב כל היום לסתם אינשי. אלא רק למיעוטא דמיעוטא שיש להם עושר גדול בכסף מזומן, שלבד מה שצריך לכדי חייו וחיי בני ביתו יכול גם לפרנס לאחרים אותם אפשר היה לחייב להספיק לאחרים הלומדים אם אינם יכולים ללמד. שלפ"ז אפשר שגם המחבר סובר דלא שייך זה למצוות צדקה שיכול להספיק לאחרים הלומדים אף שאינם עניים ממש שיש להם להתפרנס

בדוחק מצד חיוב מצווה זו דלימוד התורה, שהרבה קשה להם לעמוד בניסיון גדול הזה לחיות חיי צער הוא וב"ב דאף לגדולי עולם חשבינן זה לדבר גדול, שלכן מצד מצווה זו דלגרום שיתרבו לומדי תורה בעולם והוא כקיום כל מצוות המחוייבות דצריך לקיימן אף שהם יותר מהחומש דליכא עלייהו תקנת אושא לרוב השיטות, וגם אף אם איכא תקנת אושא גם למצוות המחוייבות אולי לא תיקנו כשהוא לצורך ריבוי לומדי תורה, וכן מסתבר לע"ד יותר בשיטת המחבר.

ולדינא הא אנן ברוב המקומות אזלינן בתר רמ"א, וכ"ש הכא שהש"ך משמע שנמי סובר כן. וגם בהגר"א סק"ז משמע שסובר כן דהא האריך בהבאת מקורות [ופלא קצת על שלא הביא מתנחומא (ויחי סימן י"א הובא לעיל סעיף ז') ששם גם מפורש פרטים דצריך להתנות וגם שהוא סתם שותפות שחולקין בשווה, ואם הגר"א אינו סובר שהוא לשותפות בשווה מאחר דבמדרש רבה שהביא הגר"א לא הוזכר זה, הי"ל לכתוב דפליג ע"ז וצע"ק]. עכ"פ כיוון שהרמ"א והש"ך סוברין דצריך להתנות והשותפות הוא שווה בשווה הכי קיי"ל לעניין שיתחשב כאילו לומד בעצמו, וכדביארתי הטעם לעיל. ונפשט ספיקת כתר"ה באות א', דלהמחבר ליכא כלל זה שכתב הטור שנחשב לו כאילו לומד בעצמו וגם אין לו שותפות וחלק בשכר מצוות לימוד התורה של חברו, אלא שיש לו שכר גדול בעד זה שגורם שילמדו תורה, והוא שייך להמצווה דללמד תורה לאחרים מקרא דואותי ציוה ה' ללמד אתכם. ולא נאמר כלל שיעור להספקתו לאחרים הלומדים אלא שהוא במה שאפשר לו, והשכר מהשי"ת יהיה לפי מה שעזר להאחרים בהספקתו. וגם יש קצת ספק אם יכול לבזבז על זה יותר מחומש כדלעיל. ולהרמ"א והש"ך בלא התנאה אין זה כלום לעניין לימוד דבעצמו ולא שייך זה למצוות ת"ת, אלא אם הוא עני הראוי ליקח צדקה הוא רק מדין צדקה, ואינו יכול ליתן כל מה שהפריש לצדקה לאחד. אבל בהתנאה הם לשותפים שווה בשווה ונתתי ע"ז טעם נכון. ובעשיר מופלג שיכול לספק להרבה יותר, מסתבר שיכול לדידהו ג"כ בתנאי זה כדלעיל סעיף ו'. וגם איכא מקור לזה מתנחומא ומהזוהר, ומהתנחומא איכא המקור שיהיו שווה בשווה כסתם שותפין כדלעיל. וגם מסברא שייך לרבותינו הראשונים לומר זה מאחר שהוא בטעם גדול, ונפשט גם ספיקת כתר"ה באות ב'.

יב. מתי שייכת שותפות ישכר וזבולון כשאינה שווה בשווה ואינה מספיקה לכל פרנסת ישכר, והדין בשניים שמתנים לפרנס עוסק בתורה

וספיקת כתר"ה באות ג', אם לחלק דשליש ורביע נמי איכא עניין התנאה. הנה לכאורה הא מפורש בש"ך דדווקא שווה בשווה ומפרש זה גם בכוונת הרמ"א, וכנראה שמקורם הוא מתנחומא דנאמר סתם עשו שותפות - וסתם שותפות הוא לחצאין. אבל שייך להסתפק בשותפות דרבע כשזבולון לא מרוויח יותר על פרנסת עצמו וב"ב אלא רק למחצה פרנסת ישכר החסר לו, ורוצה לעשות שותפות עם ישכר למה שבידו לפרנסו. דהוא שיהיה שותף עם ישכר לפי חלק זה, היינו שיתן זבולון לישכר כל יתרון שלו ויהיה לישכר חצי פרנסתו. ובעד זה יהיה לזבולון חלק מהשותפות שהוא ג"כ החצי מפרנסתו כשהוצאותיהן שוות, (שכמו שבשותפות שלמה שבין ישכר וזבולון יש לישכר פרנסה שלמה מן השותפות וכן לזבולון כנתבאר לעיל, כך כשנותן זבולון לישכר חצי פרנסתו, נעשתה כאן שותפות שממנה מסתפק ישכר למחצית פרנסתו וכן זבולון) וכן יהיה לזבולון שכר בלימוד

התורה של ישכר שהוא החצי ממה שהיה ישכר יכול להתפרנס בלא להשתדל ולבטל זמן בעד פרנסה, שהוא רק לחצי שנה, שנמצא שהוא הרביע משכרו של ישכר. ואם להרוויח על חצי שנה - שהוא לחצי פרנסתו החסר לישכר - יצטרך ישכר לבטל יותר זמן מאשר חצי ביטול הזמן של פרנסה שלמה, לא יהיה לזבולון אלא החצי מהזמן שלמד ישכר. אבל החצי שכר מזמן שלמד ע"י זבולון מסתבר שיש לזבולון, דאין טעם שלא יהיה לו. ואף שודאי בשביל לימוד דחצי הזמן לא יהיה אף לישכר הלומד תורה בעצמו אותו השכר שהיה לו בעד הלימוד דאותו חצי השנה אם היה לומד תורה כל הזמן בלא הפסק, שא"כ גם לזבולון לא יהיה אלא החצי שהיה לישכר כפי מה שאיכא לישכר בלימודו הזה.

אבל פשוט שהוא רק כשזבולון עצמו נותן לו היתרון שלו שמספיק לישכר רק על חצי שנה. אבל אם תרי אינשי שכל אחד מהם אינו יכול ליתן לישכר אלא חצי פרנסת ישכר, ובאו שניהם לישכר שנותנין לו ביחד כל פרנסתו - על מנת שיהיה לישכר הלומד מחצה, ולהם ביחד על מה שנותנין לישכר כל פרנסתו יהיה החצי משכרו, ויהיה לכל אחד מהם הרביע - מסתבר בפשיטות שיש להם כתנאם. וג"כ יצטרכו ליתן לו ממה שהשאירו לעצמן, ולא מצדקה שהפרישו.

אך אם זבולון בעצמו יכול ליתן לישכר כל פרנסתו כשיתן לו החצי שמרוויח, אבל אינו רוצה ליתן כל החצי שכר שמרוויח ונשאר מהוצאתו לישכר - אין לו עניין בתנאי זה. ואם ישכר יש לו מאתים זוז ולכן אינו יכול זבולון ליתן לו מצדקה, הרי הוא כמתנה לעשיר. ואם במציאות הוא שישכר לא היה לומד כלל בלא זה, או לא היה לומד איזה חלק מהשנה בלא זה, וע"י מתנת זבולון לומד, יש לו ודאי שכר על זה דהא גרם שילמוד ישכר בשבילו. אבל לא שייך להא דישכר וזבולון שיטול משכר הלימוד דישכר, ולא יועיל גם תנאי ע"ז. ואף שאין לי לעת עתה ראיות על זה מסתבר כן לע"ד.

יג. כוונת הש"ך בס"ק ב' בביאור דברי הרמ"א שכ' ויחלוק עמו בשכר

וספיקת כתר"ה באות ד' בכוונת הש"ך ס"ק ב', הנה איני רואה בזה ספק. דלהכי נקט הש"ך כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד, על ויחלוק עמו בשכר שכתב הרמ"א כלפי זבולון העוסק בפרגמטיא עם ישכר העוסק בתורה, שביאר הש"ך שכוונת הרמ"א שיחלוקו זבולון עם ישכר בין שניהם ביחד - שהוא שווה בשווה - בין שכר התורה שיש לישכר שעיקרו בעולם האמת וגם יש להם פירות בעוה"ז ומצלה ומגנא בעוה"ז, ושכר הריוח בממון ובתים וקרקעות שיש לזבולון. והוא כמו שמפורש בדבריו, וכן מפרש הש"ך בכוונת הרמ"א, משום דסתם חלוקה שנקט הרמ"א הוא שווה בשווה.

יד. אם תנאי ישכר וזבולון נעשה בדיבור בעלמא או שצריך עליו קניין ועדים

והנה קבלתי כהוספה על דברי כתר"ה מהרה"ג ר' שלמה בלומנעקראנץ שליט"א שמבקש שאשיב בזה בתשובה זו שאכתוב לכתר"ה מה שיעזרני השי"ת להשיב גם על מה שמוסיף.

ומש"כ באות א' לשאול אם צריך זבולון להתנות בפירוש זה עם ישכר, כבר כתבתי (לעיל סעיף ד') דלשיטה זו שפוסק כן הרמ"א והש"ך צריך להתנות דווקא, וכן הוא לרש"י והרבנו ירוחם. ומה ששאל כתר"ה עוד שם באות א' דאם צריך להתנות אם צריך בכתב דווקא או סגי בדברים לבד, הנה כתב ודאי לא צריך וגם לא בפני עדים, דלא ניתנו שטר וסהדי אלא לשקרי. והכא שכל התנאי הוא לענין שכר מצווה שהוא דבר ששייך רק להשי"ת שרק הוא הנותן שכר, שנמצא שלענין מה שישכר נותן אין צורך לשטר ועדים, וממילא איידי דבעי למיקני גמר ומקנה. וגם אם היה צריך קניין הא הוא על דבר שלא בא לעולם, דהא אין זה נידון בנכסים אלא במה שירוויח בפרגמטיא ובמלאכה.

וגם לא הוי תנאי זה קניין פועלים - שהיה זה דבר אסור ליותר משלש שנים להרבה שיטות, כדאיתא ברמ"א חו"מ סימן של"ג סעיף ג', ועיי"ש בש"ך ס"ק ט"ז (שכ' דהיינו דווקא ביש לו פרנסה וכסות דבכה"ג אסור למכור עצמו לעבד עברי וכו' אבל אם הוא עני ביותר כשאין לו אפילו כסות וכו' דמותר למכור את עצמו וכו' פשיטא נמי דמותר להשכיר עצמו בקבע ליותר משלש שנים) וי"ז (שכ' בשם ס' באר שבע דמדברי התוספות פ"ק דב"מ דף י' משמע שמותר אפילו יותר משלש שנים). ולא מצינו שיהיה מותר זה לדבר מצווה וגם לא שיהיה מותר בשביל לימוד תורה. ובפירוש הוזכר ברמ"א לענין האיסור דג' שנים, אפילו מלמד או סופר עיין שם. ואף בפחות מג' שנים הא יכול לחזור אף פועל לימים. ואף שבדבר האבד לא היה יכול לחזור, לא מסתבר להחשיב זה דבר האבד כשלא היו עוד אינשי שהיו רוצים ויכולים לעשות שותפות דלא הפסיד ישכר כלום בחזרתו של זבולון. ואף בהיו גם עוד אינשי, הרי אפשר שגם הם היו חוזרין בהם.

ולכן פשוט שאין צריך בזה קניין ושטר. אבל פשוט שאם ישכר ירצה דווקא בשטר ועדים חתומין - כדי שיוכל לתבוע בדינא את זבולון על הזמן שלא שמענו ממנו שחזר בו - משום שלא סמכה דעתו עליו בלא שטר ועדים שלא יוכל לתבועו בב"ד, ואף שהוא רק שטר לברותא, מ"מ אם נעשה בלא שטר - כיוון שלא סמכא דעתיה דישכר עליו בלא שטר ועדים אין להחשיב זה אף לא לדברים להחשיבו מחוסר אמנה, אם לא נתחייב בדין נדר לדבר מצווה שמסתבר שיש לזה דין נודר לדבר מצווה אף שישכר יש לו מאתים זוז ויותר מעט, כיון שעיי"ז ילמוד ישכר כל הימים.

טו. הדין כשזבולון אינו מספק די פרנסתו של ישכר

ומש"כ באות ב' לשאול אם צריך דווקא זבולון לחלק שווה בשווה או סגי בכדי פרנסתו לבד, כבר בארתי טעם גדול למה שסובר הש"ך ומפרש כן ברמ"א שהוא דווקא. וכשנותן לו זבולון פחות מחצי ריווח שלו אינו בכלל עניין חשיבות זה שיתחשב זבולון כלומד בעצמו כלל, אלא אם לא היה לומד ישכר בלא זה יש לו שכר על זה שגרם לימוד התורה במה שנתן לו. ואם עני הוא יש לו שכר צדקה, ואיכא גם חילוקים לעניין יותר מחומש כדלעיל.

אבל כשאין חצי שכר של זבולון מספיק להוצאה דזבולון וא"א לזבולון שיתן כל החצי אלא הרביע מהריווח שלו, יכול להתנות על חצי שנה ופחות כפי האפשר לו. ועל הזמן שיוכל לפרנסו לישכר יכול להתנות, אם יוכל ישכר ללמוד בזמן זה בלא שום ביטול. אבל אם לא יוכל ללמוד כראוי בשביל זה אף בהחדשים שיפרנס לו, מחמת

דאגת פרנסה דשאר ימות השנה, לא יכול לעשות עם ישכר שום שותפות. אלא אם ישכר עני יהיה לו מצוות צדקה ואינו יכול ליתן לו כל מעות הצדקה שלו, וכן אינו יכול לבזבז יותר מחומש כדבארתי. אלא אם איכא תרי אינשי שביחד יוכלו ליתן לישכר כל צרכו כשיתנו לו כל אחד היתרון שלו, יכולין לעשות עמו שותפות זה שחצי שכרו של ישכר בתורתו יהיה בשווה לשניהם כדלעיל (סעיף י"ב), וכן אם אחד יכול ליתן רק בעד ארבעה חדשים ואחד בעד שמונה חדשים יהיה לפי החשבון.

טז. אם זבולון חולק בשכר תלמוד התורה של ישכר, או שיש לו שכר בפני עצמו וביאור דהחילוק בין שכר המהנה ת"ח מנכסיו לבין שכר ת"ח עצמם, אינו בעסק דישכר וזבולון

ומש"כ באות ג' אם השי"ת נותן שכר אחד לישכר בעד לימודו וחולקין שניהם ישכר וזבולון רק חלק זה כפשטות הלשון, או לכל אחד חלק בפני עצמו כפי מעשה מצוותו - אף שאינו כפשטות הלשון דהרמ"א והש"ך, ומסיק שכן מסתבר לו. אבל לע"ד פשוט וברור שהשכר הוא רק אחד לישכר שיגע ועמל כל הזמן רק בתורה - על כמות זמן הלימוד שנתווסף לישכר משום שהיה פנוי ללמוד, ועל כמות היגיעה והעמל שנתווספו, וגם על מה שנתגדל בתורה שגם ע"ז שנתגדל בתורה בלימודו איכא שכר שכל מי שנתגדל ביותר יש לו גם שכר יותר, ועל כל פרטי מצוות לימוד התורה שיש ע"ז שכר בלא שום. וחלק זה חולקין, מאחר דלא היה אפשר לישכר לקיים לימוד כזה בעצמו. וגם יש טעם לזה, מאחר שרובא דאינשי א"א לקיים איש אחד בעצמו כשצריך לעסוק בפרנסתו להתגדל כך בתורה, כמעט לכולהו אינשי לבד יחידי סגולה (עי' לעיל סעיף ב'). ואפילו כשלא היה לנו שום טעם, אין לשנות מלשון המפורש בלשון הרמ"א והש"ך.

ומה שדימה להדלקת נר שמדליקין ממנו נרות הרבה ולא נמעט מאורו, לא מובן דלא שייך כלל. דהא הנר דלימוד התורה לא היה אפשר אלא בלימוד התורה ובמזונות וכל צרכי האדם, שלא היה יכול להדליק באחד - לא בישכר הרוצה וראוי ללימוד התורה, משום שהיה צריך לעבוד הרבה זמן ואולי כל הזמן למזונות וכל צרכיו, ולא בזבולון שכל עסקיו הוא להשגת מזונות וכל צרכים ואין לו זמן ללמוד. ובהכרח להדלקת נר התורה צריך לשניהם דווקא כפי שהתנו, שזבולון יעסוק בענייני מזונות וכל הצרכים לשניהם וישכר יעסוק רק בתורה, וע"י שניהם הודלק נר התורה. וישכר הדליק נר התורה גם לאחרים שלמדו אצלו, אבל גם הם אם לא היו עשירים - כרוב התלמידים - הוצרכו ג"כ לאינשי צדיקים ואוהבי תורה כזבולון. שלכן שכר לימוד התורה הוא שכר אחד לשניהם, וחולק השי"ת אותו בין שניהם. אך שהוא שכר גדול ביותר הרבה משאר מצוות, אשר אף החצי שכר שמגיע לכל אחד הוא הרבה יותר מאד.

וכן מה שהביא מברכות דף ל"ד ע"ב ואיתא זה גם בסנהדרין דף צ"ט ע"א, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה. פשוט שגם מי שהתנה עמו להיות שותפין, שהוא שכר זבולון, נמי עין לא ראתה. דכיוון דנחשב לו כלומד בעצמו כדכתב הטור, הוא כלומד בעצמו ממש כפשטות הלשון בלא גוזמאות. ולא מצינו כלל בספרי הפוסקים שיכתבו גוזמאות, אלא הוא ודאי פשוט שלהטור והרמ"א והש"ך - שכן

פסקינן ונהגינן בכל המקומות שלנו שנחשבין מבני אשכנז וצרפת - הוא כפשוטו, שגם השותף זבולון ג"כ הוא כישכר הלומד תורה, ששכרו עין לא ראתה. ומה שא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הוא רק למהנה לת"ח - שעוזרו ומהנהו, כמשיא בתו לת"ח, וכמהנה ת"ח מנכסיו שודאי הוא רק במקצת.

וכ"כ הוא העושה פרקמטיא לת"ח - ואף שהוא עזרה גדולה מאד שעושה פרקמטיא מיוחדת להת"ח - אבל מ"מ אין זה משמעות עניין שותפות בכל הרווחים שמנכסיו, אלא דבר שהוא גם השייך אפילו כולו להת"ח, אבל רק דבר פרקמטיא זו שייחד שהריווח דיהיה מזה הוא לישכר, שכיוון שאינו שותף עמו לא שייך בזה עניין חלוקת הרווחים לחצאין, שגם שכר העוה"ב שיש לישכר בעד לימודו יהיה החצי לזבולון. דלכן אף שדבר גדול מאד עשה זבולון, יש לו רק שכר כתומך ת"ח מנכסיו שיש לו שכר גדול מאד. אבל רק על מצווה דמהנה לת"ח באופן גדול מאד שיש לו שכר גדול מאד שהנביאים נתנבאו ע"ז, ולא על מצוות לימוד התורה. דהרי אף שהת"ח למד מצד שעזר לו, עכ"פ הוא רק גורם לדבר הגדול דלימוד התורה, אבל עכ"פ לא למד ממש וגם לא מקבל שכר כממש.

ואף שאין צורך לראיות ע"ז כי לשון הרמ"א והש"ך מפורש שהוא שותף למחצה שווה בשווה, איכא ראייה מהא דכתב ר' ירוחם דבעניין הלל ושבנא (עיין לעיל סעיף ה') דהוא עשיית שותפות אחר שכבר למד שאינו כלום כדאיתא גם ברמ"א משמו, דאם פסקו כן (לחלק השכר אחר שכבר למד) מסתברא שהעוסק איבד שכרו שכבר בטל חלקו, ומסיק שכך כתבו המפרשים. וכוונתו במש"כ שבטל חלקו - לחלק שנתן למי שעשה עמו שותפות. דאף שאין תנאו כלום לגבי שבנא שעסק בפרקמטיא, הועיל תנאי זה לגבי העוסק בתורה שאיבד חלקו ע"י שהסכים לזה. ואם לשון שותפות אינו כפשוטו, אלא שהכוונה שהשי"ת נותן לכל אחד שכרו ביחוד, הרי לא מכר ונתן העוסק בתורה את שכרו, ולא שייך שיאבד חלק שכרו משום דהסכים ליתן משכרו להעוסק בפרקמטיא, דהא לא נתן לו כלל. וגם לא שייך לשון חלק בנידון זה כלל, ולכן ברור ופשוט שהוא כדבארתי.

יז. אם שייך לעשות שותפות דישכר וזבולון עם מי שאינו שומר תורה ומצוות

ומש"כ באות ד' אם רשע שאינו שומר תורה ומצוות ח"ו מטעם שהוא כתינוק שנשבה או לתיאבון וכדומה, איך נכנס לחשבון בשכר תורת הלומד. הנה לפי מה שכתבתי דצריך התנו - שא"כ לא שייך זה למי שאינו מאמין. וגם כשהוא מאמין אבל אינו יכול לעמוד על תאוותו להרבות ממון, לא שייך שיתן כל חצי שכרו. וגם הא יותר היה טוב לו שלא לחלל שבת, אף שלא יקבל שכר דתורה. וא"כ ודאי עושה תנאי זה דישכר וזבולון משום שטועה לחשוב שבזה שנותן חצי שכרו ללימוד הוא מותר לחלל שבת, ולכל הפחות שהוא כפרה על מה שמחלל שבת. וא"כ מוכרח לומר לו שידע שכל הון דעלמא שיתן לצדקה וללימוד התורה לא יהיה לו כפרה כל זמן שאינו פוסק מלחלל שבת וג"כ שישב בתשובה על העבר, ואז לא יתן לו כלום. וגם אם יעשה שותפות הא יהנה ממלאכת שבת. שלכן ודאי שאסור לעשות תנאי כזה עם מחלל שבת וכופרים ומומרים, ואם עשה אין תנאו כלום. ואף שודאי יהיה לו איזה שכר, לא לנו לדון בזה, אלא השי"ת בעצמו שדן גם לפי המחשבות ולפי המעשים באיזה אופן וכוונה נעשו.

וגם ידוע שאלו המחללין שבת לתיאבון דהיתה תחילתן לעסוק במסחרו כבימי חול לעבור על כל מלאכות שבת, וגם לא נמנעין אף במקום שליכא להו הנאה מזה - דמחללין שבת גם בלא צורך לזה משום שכבר הופקר להם. ואף שגם זה בא מצד הרגל חילול שבת לתיאבון, מ"מ אין להחשיבו לתיאבון, מאחר שמחלל שבת גם כשליט ליה איזה הנאה מזה. ואף אם שייך זה לעשות סנגוריא בזה, לא שייך לדינא לעניין זה.

יח. בעניין חיוב תלמוד תורה המוטל על זבולון עצמו

ומש"כ באות ה' האם זבולון מחוייב לקבוע עתים לתורה, לא מובן. וכי נפטר זבולון ממצוות הלימוד אף בהזמן שאינו עוסק בפרגמטיא וגם כבר נח ממלאכתו ומהעסקים שלו, שיש לו פנאי ללמוד. הא אף ישכר שלומד ממש לא נפטר אף שכבר למד הרבה שעות ונח, שכבר יכול ללמוד עוד. שלכן ודאי ברוב ימים שיכול למצוא איזה זמן ללמוד בעצמו ודאי צריך ללמוד. וממילא יש לו לקבוע לפי מה שיודע זמן ביום שהוא יותר פנוי. וכשנזדמן איזה יום שלא היה אפשר, יצא אותו יום בק"ש שחרית וערבית.

ומש"כ דמצד החיוב לידיעת התורה מסתבר שגם זבולון מחוייב ללמוד כדי לדעת את הדרך ילכו בה, ג"כ לא מובן. דא"כ מתי יעשה פרגמטיא ומלאכה לפרנס את עצמו ואת ישכר. דהלימוד לדעת כל מה שצריך האדם לידע אף בזמנו הוא ארבע חלקי הש"ע, שאף גדולי ת"ח יש שאינם יודעין אף שלומדין כל היום. ואף בדורות הקודמין רוב בני"א לא ידעו. וסומכין על דברים המוכרחים לידע בכל עת כמו איך להתפלל ודינים הרגילים בתפילה וכן בברכות, שיודעין זה ממנהג אבותיהם, וכן להכיר בעוף שחוט כשמזדמן איזה שינוי שצריך לשאול, וכן שצריך לקנות בשר שחוטא ושלא נטרפה שסומכין על הטבח שיודעין מחכם העיר שיש לסמוך עליו. וכדומה בענייני המסחר, כללי הדינים שאסור לגזול ולגנוב וליקח ריבית וללוות בריבית ידועים לכולם, והאיסור להונות אינשי ידוע. וכשיהיה איזה פרט שיהיה לו סכסוך ילך אל דיינים. וכן בענייני אישות ידוע איסור זנות אף עם פנויה, ואיסור נדה ואיסור נישואי קרובות ופסולי קהל וכהונה. וכשיזדמן איזה פרטים שלא ידועין ילך לחכם. שידיעות אלו יודעין אף אלו שלא למדו תורה. וכן איסור מלאכה בשבת ויו"ט ויו"כ, ואף הרבה איסורי דרבנן ידועין. וענייני תעניות וחנוכה ופורים ידועים, וכשיזדמן פרטים שאין ידועין לו ישאל מחכם. וכן איסור נדרים ושבועות.

אבל הא איכא מצווה לידע כל דיני התורה אף דיני קדשים וטהרות, שא"א לו לקיים בעצמו מצווה זו של ידיעת התורה, וכן לרוב בני"א, אם לא ילמדו בתמידות כל ימי חייו. וזה א"א לרובא דרובא דאינשי. ואיכא ע"ז עניין דישכר וזבולון, דיכול לקיים זה כשיעשה שותפות עם אחד שהוא בעל כשרונות וחשקה נפשו בתורה שילמוד כל ימי חייו, ויתחשב לו גם כלמד בעצמו וקיים עצם חיוב הלימוד כל היום, וגם חיובי ידיעת התורה גם בהלכות קדשים וטהרות וגם הלכות שהיו רק לזמן יקיים ע"י לימודו של ישכר. אבל ודאי אם השי"ת מצליח אותו ויש לו פנאי איזה זמן ללמוד בעצמו מחוייב ללמוד גם בעצמו. וגם מחוייב להשתדל שיהיה לו פנאי ללמוד איזה זמן בכל יום. אבל בימים שא"א לו, יקיים הלימוד בעצמו על מה שקרא ק"ש ואמירת פסוקי דזמרה, וענייני קרבנות קודם תפלת שחרית, ופרק איזהו מקומן וקדושה דסדרא.

ומש"כ באות ו' לשאול אם יכול ליקח זה מכסף צדקה שלו שכבר הפריש, ואם לא הפריש מעות לצדקה אם יכול להחשיב מעות אלו שנותן לישכר שהתנה עמו השותפות לחשבון מעשר וחומש אם נוהג ליתן לצדקה או לא, בארתי לעיל באורך כמדומה בכל הפרטים בעה"י (לעיל סעיפים י' - י"א).

יט. זבולון שאינו עושה שותפות שווה בשווה עם ישכר ואינו מספק כל צרכיו של ישכר, ודין שותפות ישכר וזבולון לזמן קצוב

והנה אם זבולון יכול לעשות שותפות שווה בשווה אך אינו רוצה אלא דווקא בפחות כלשליש ולרביע, מסתבר דאינו כלום, דהוא זלזול בחשיבות התורה ככתבתי לעיל (עי' לעיל סעיפים ד' ו"ב). ואף אם זבולון אינן יכול, שאינו מרוויח ליותר מצרכיו אלא כשליש ורביע, ויש אחד שרוצה ללמוד כל הימים כישכר וחסר לו לפרנסתו כשליש ורביע, ואם יתן לו זבולון היתרון שלו יהיה לישכר די למלאות החסרון ויוכל ללמוד כל הימים, ורוצה זבולון שיתן לו בעד זה החצי שכר שלו, נמי מסתבר שא"א זה דעכ"פ הא הוא זלזול בחשיבות התורה.

אבל יש לדון כשיש שנים שרוצים ללמוד כל הימים כישכר, וחסר לכל אחד מהם החצי. וכשיתן זבולון החצי שכר משלו לשניהם ילמדו שניהם כל הימים בשותפות זה. אם ג"כ הוא כזלזול מאחר דעכ"פ מייקר שכר הגשמי דבעוה"ז על שכר דבעוה"ב, או כיוון שהוא לא שכיחא והוא רק מעשה הזדמנות, אין להחשיב זה לזלזול.

והנכון הייתי אומר דבאופן כזה יש להחשיב שהם שלשתן שותפין שווין - לכל אחד השליש בחצי שכר התורה של השנים העוסקים בתורה, כיוון שכל אחד העוסק בתורה הפסיד ממה שהיה מקבל אילו זבולון היה חולק רק איתו, ומחלק זה נהנה חברו העוסק בתורה, נמצא ששלושתם - זבולון ושני הלומדים - תומכים בהחזקת שני הלומדים, ולכן לכל אחד מהם שלישי מחצי שכר הלימוד של שניהם. וירוויח מזה זבולון, שיהיה לו היתרון שאיכא בשני שלישים יותר מהחצי שהיה לו שותפות עם אחד כשהיה נותן לו כל חצי שכרו, שיתרון זה הוא שתות. וזה אולי לא נחשב ריווח כל כך, משום דשותפות עם שנים הוא יותר טירחא לזבולון. אבל הוא רק כשמוכרחין שיתן זבולון להם מה שחסר בכל שבוע, שאז יש טעם לטרחתו זו. דאם אפשר לחלק באופן דחצי שנה יתן זבולון לאחד וחצי שנה האחר להשני, ויהיה לזבולון חצי שכר תורה דהאחד ממה שלמד בחצי שנה הראשון, וחצי שכר ממה שלמד השני בחצי שנה השני, ולא יהיה לזבולון יותר טירחא - ולא היה שייך שיתנו לו יותר. ואולי גם כשתחלק השנה לארבעה חלקים אין זה יותר טירחא, ולא שייך שיתנו לזבולון יותר. אבל כיון שליכא ע"ז ראיות מגמ' והוא דבר חדש מה שליכא עניין כזה כלל בשאר מצוות התורה אלא בלימוד התורה, אף שכתבתי ע"ז טעם גדול, עכ"פ הוא חידוש ואין לנו אלא חידושו דדווקא בתנאי דשותפות למחצה לכל הזמן אפשר להתנות, ואף שודאי לאו דווקא כשהתנו שיהיה זה לעולם, אלא לזמן נמי שייך להתנות.

אבל אם עושים תנאי זה לזמן צריך עכ"פ שיהיה כן לזמן נמשך (ועי' בזה עוד לקמן סעיף כ' אות ז'), שיהיה שייך שלומד התורה יסמוך ע"ז. ולסתם אינשי שאינם עשירים מופלגים, אבל עכ"פ מרוויח לפרנסת והוצאת שתי משפחות - ואף שמזדמן שמרוויח מעט יותר - לא שייך שיעשה שותפות זה עם שנים, אם לא באופן ששנים הרוצים ללמוד לא חסר להו אלא החצי כדלעיל. אבל לא שייך לעשות כן לימים ואף לשבועות מועטים, דהרי

עדיין לא יהיה הלומד במנוחה לדרך סתם האינשי, מאחר שלא נתחייב אלא לזמן קצר. ואף שמחויב הבטחון בהשי"ת הוא שלא לדאוג על מחר, הוא רק שכשנזדמן כן לא יאבד בטחונו בהשי"ת שהכל מאתו, והוא גם הזן ומפרנס לכל, שבודאי ישלח לו פרנסתו ומזונו לו ולכל משפחתו כראוי. אבל ודאי יש לאדם לעשות לפרנסתו ולמזונו ולכל צרכיו וגם בעד אשתו וכל בני ביתו המוטלים עליו, שיהיה לו כבר מוכן לא רק על יום אחד אלא לזמן גדול - שהוא בשדה ובפרגמטיא. שלכן באחד רוצה לעשות כזבולון שיהיה שותף עם אחד שיהיה עוסק רק בתורה כל הימים כישכר, לא שייך זה אלא כשזבולון בדרך הטבע יכול להבטיח זה, שיש לו קרקעות או מסחר פרגמטיא שעוסק בה, ושיבטיח לו על זמן גדול כשנה. ולפעמים סגי אף בפחות, אם הוא זמן גדול וחשוב להעוסק בתורה. אבל לא שייך זה כשזבולון רוצה לעשות שותפות רק לימים אחדים, שהעוסק בתורה לא יהיה במנוחה לפי דרך הטבע ולא יוכל ללמוד במנוחה. ואף אם יאמר לו שסומך ע"ז וילמוד בטוב בלא דאגה, לא יהיה זה מצד שסומך עליו - מאחר שאין טעם לסמוך עליו - אלא מצד גודל הביטחון שלו על השי"ת שיתן לו דעה לתמכו עוד הרבה זמן. שלכן אין לזה אלא דין צדקה, שצריך דווקא שיהיה עני שלא יהיו לו מאתים זוז. וגם אף אם הוא עני לא יוכל ליתן לו אם הוא יותר מחומש, ואף את החומש לא יוכל ליתן כולו לזה דאין ליתן כל הצדקה שלו לאחד. והשכר הוא שכר מצוות צדקה ולא שכר לימוד התורה.

כ. העולה מכל הנ"ל הלכה למעשה באופן השותפות ואיך שצריכה להיות שווה בשווה דווקא, במשך הזמן הקצר ביותר ששייך להתנות עליו בשותפות זו, עם מי צריך הלומד לעשותה, ואם מותר למנהלי ישיבות לעשות תנאי כזה בשם התלמידים עם המנדבים כסף לשיבה

היוצא מכל זה לפי מה שבארתי באורך עניין ישכר וזבולון ובטעם הדבר לדינא.

א) שאין זה פרט במצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת, שלכן גם שכרו מהשי"ת אינו משכר דמצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת.

ב) בכל מצוות התורה כשאחד גרם שחברו יעשה מצווה אין לו חלק בשכר המצווה שהשי"ת נותן למקיים המצווה, אלא כל השכר דאיכא לקיום מצווה ההיא הוא להמקיים, וזה שגרם שחברו יעשה המצווה יש לו שכר על מעשיו ודבריו שגרמו, שהוא שכר מיוחד. ובלימוד התורה הוא - כפי מה שמשמע - איפכא, שיש לו מחצה שכר שהיה נותן השי"ת ללומד התורה לבדו אם היה גם מתפרנס בעצמו. דכיוון שפרנסתו היתה ע"י אחר, כהא דישכר שעסק בתורה ונתפרנס ע"י זבולון, יש לו לזבולון מחצה שכר דהיה ניתן לישכר. ולא מצינו שיש לזבולון עוד שכר מיוחד על מה שגרם לישכר ללמוד. כן משמע אליבא דרש"י והרבנו ירוחם, שכן פסקו הרמ"א והש"ך.

ג) שאיכא פרטים לזה. ופרט אחד איכא ברש"י והרבנו ירוחם, שצריך זבולון להתנות תחילה עם ישכר שהוא זבולון יעסוק במלאכה ופרגמטיא וכדומה וישכר יעסוק בתורה, ויחלקו השכר שווה בשווה - בין השכר גשמי דבעוה"ז שאיכא ע"י זבולון בכל מה שיצליחהו השי"ת, בין השכר שאיכא מהשי"ת לישכר על קיום מצוות לימוד התורה, שהוא אכילת פירותיהן ומגנא ומצלא בעוה"ז ועיקר שכר הגדול שיש לישכר בעוה"ב - ג"כ שווה בשווה.

ד) דהוא דווקא שווה בשווה, ולא תלוי כפי שיתרצה. שאף אם נתרצה ישכר העוסק בתורה ליתן לזבולון העוסק בענייני הפרנסה שיעכב לעצמו יותר ממחצית שכר שיצליחו השי"ת במה שעושה לפרנסה, אינו כלום. אלא צריך שהתנאי יהא דווקא על שותפות דמחצה למחצה. ומסתבר דגם לא יוכלו להתנות על פחות מחצי השכר שיתן השי"ת לישכר בעד הלימוד. והטעם דפחות מחצי השכר גשמי שיהיה לזבולון בהצלחת השי"ת במה שיעסוק במלאכה ובפרגמטיא אי אפשר, שהרי הוא זלזול בחשיבות התורה שגדול ביותר מאד כדכתבתי. וכן א"א להתנות על פחות מחצי שכר דלימוד התורה, שע"ז יהיה התרשלות לאינשי מלעשות כזבולון.

ה) וליכא חילוק בין כשהעוסק בענייני פרנסה הוא מאלו שמרוויחים הרבה ובין אלו שאין מרוויחין כל כך, כשעושין שותפות זה עם העוסק בתורה, שאיך שהוא הוי מחצה למחצה שני הדברים לא פחות ולא יותר.

ו) שלא שייך לעשות שותפות זה אלא כשישכר הלומד תורה יהיה במנוחה ע"ז, משום שעל פי הטבע שייך שזבולון ירוויח לפי פרנסת שניהם כסתם הוצאת אינשי במקום ההוא, ושזבולון אינו עצל אלא טבעותיו הם טבעיות סתם אינשי שהם זריזים למלאכתם, וגם שיהיה זבולון איש נאמן ולא יצטרך לילך עמו לדינא ודיינא - שאז יוכל ללמוד מצד זה במנוחה, אף לפי הטבע ודרכי האינשי. אבל אם זבולון הוא אינש שאין מכירין אותו, לא בטבעיותו לזריזות ולא בכשרונותיו להבין במלאכה ובפרגמטיא איך לעסוק ובמה לעסוק, ולא בנאמנות, שאז לא יהיה ישכר במנוחת הנפש הראוי להיות ללומדי תורה, לא שייך לעשות עמו שותפות זו. אבל מסתבר שמי שעוסק בתורה נאמן לומר דהוא מכירו שראוי עמו שותפות זו, ויהיה במנוחת הנפש שצריך להיות ללומדי תורה.

ז) שלא שייך לעשות שותפות זו על זמן קצר דלא יהיה לומד התורה במנוחה ע"ז, אלא על זמן ארוך שיהא במנוחה לכל הפחות בתוך הזמן שהתנו. וגם שזמן המנוחה ארוך מספיק, שבזמן זה הוא ראוי להתחכם בתורה, דהא מסתבר שרק בשביל מצוות התחכמות בתורה איכא עניין השותפות - מה שליכא בכל המצוות. משום דלרובא דרובא דאינשי הוא כמעט דבר שאי אפשר, שיעסקו בפרנסה ובכל צרכיהם ויהיה להם האפשרות במעט זמן שיוכלו ללמוד להתחכם ולהתגדל בתורה. שלכן מוכרחין לומר דניתנה מצוות התחכמות בתורה וגם מצוות ידיעת התורה שתתקיים גם ע"י שנים, כעובדא דישכר וזבולון. וא"כ יש להצריך גם שיהיה זמן ששייך להתחכם ולהשיג ידיעות הרבה בתורה.

וכפי שמשמע בכתובות דף ס"ב ע"ב, הוא לא פחות משלש שנים. דהא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב דהתלמידים יוצאין לת"ת שלא ברשות ב' וג' שנים [ואף שהתם הלכה כרבי אליעזר (במתניתין ס"א ע"ב) שאין להם רשות אלא שלשים יום, אינו משום דפליג אחכמים לעניין צורך זמן הלימוד, אלא דלא התירו בשביל זה לעגן אשתו שלא ברשות] והוא מטעם דשנה אחת הוא זמן שלא מצוי שיתגדלו ויתחכמו בתורה. שלכאורה יש למילף מזה גם לכאן, שאם זבולון רוצה שיהיה חצי שכר ממה שישכר נתחכם בתורה, יש להצריך שיהיה הזמן לא פחות מב' וג' שנים. אך מ"מ כיוון שלא מצינו בפירוש, אפשר שלעניין השותפות בשכר - שיהיה חצי שכרו לזבולון על שנתן לו חצי שכרו, על שנה נמי שייך. מאחר דכבר נתחכם הרבה אף במשך שנה, ולימוד התורה

כבר נחשב אצלו עד כדי כך שלאחר תום השנה ישכר ישתדל למצוא מי שיתמוך בידו שיוכל ללמוד עוד הרבה שנים שיתחכם מאד, עד שלא יחוש שוב לשמא יניח מללמוד בשביל פרנסתו.

אבל בעצם אין לקבוע בזה דבר ברור, מאחר שיותר הוא מסתבר ללמוד משם דצריך שיהיה השותפות לא פחות מג' שנים, דזה שיעור הפחות שמצינו. ואף דאמרו שנים ושלוש שנים, הוא מפני שאחר שכבר שהה שתי שנים יכול לסמוך על עצמו כשמרגיש שהצליחו השי"ת בלימודו, באופן שאין לחוש לפניו מלשוב לביתו בשביל החיובים שעליו לאשתו. אבל בשנה אחת, אף שנדמה לו שאין לו לחוש מלחזור לביתו אין זה כלום. אבל בעשיית שותפות עם זבולון שהוא קודם שלמד, אין לו לפסוק בפחות מג' שנים. ואולי יש להכריע שלכתחילה ישתדל להשיג לעשות שותפות על זמן לא פחות מג' שנים, דזהו שיעור הקטן שמצינו לעניין התחכמות והתגדלות בתורה. אבל אם קשה למצוא, יעשה שותפות גם לשנה. אבל לא יעשה שותפות לפחות משנה משום שאז ודאי לא יהיה לו מנוחה יותר בשביל זה, כשאף לשנה אין לו להוצאותיו הרגיל בהם.

ח) שצריך לעשות שותפות זו דווקא עם אחד המחשיב לימוד התורה ביותר, שכדאי לו לעמול בשביל חשיבות הלימוד כל ימיו, כמו שהעוסק בתורה לומד כל ימיו. אבל אם אינו חשוב לו כל כך לימוד התורה, אך עושה זה בצירוף אהבתו לישכר העוסק בתורה - לא מצד שהוא חכם בתורה, אלא מטעם אחר שהוא שכנו וקרובו וכדומה - לא נחשב זבולון כלומד תורה. אלא דווקא כשעושה זבולון השותפות משום שהוא רוצה לקיים מצוות לימוד התורה, והיה עושה שותפות זו גם עם ת"ח אחר, ומה שבחר לעשות השותפות עם ישכר זה שהוא קרובו ושכנו ואוהבו הוא כיוון דגם שכנו וקרובו ואוהבו רוצה בזה ולכן עושה עמו השותפות, ודאי שפיר הוא עושה ויהיה לו חצי השכר תורה. וממילא כ"ש שלא שייך שותפות זו עם אלו שאין מחשיבין כלל שכר התורה.

ולא דמי למה שאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן בנין דף כ"ג ע"ב, שזהו רק לעניין שאיכא מצווה גם כשעושה שלא לשמן, וממילא איכא גם שכר. אבל להתחשב כמו שלומד ומקיים מצוות לימוד התורה, כיוון שחזינן שלא נעשה ממילא שותף רק במה שגורם שילמוד אלא דווקא בהתנו שיהיו שותפין באופן זה, לא שייך שיעשה זה כשמחשב שעושה זה בשביל טעמים אחרים.

ט) גם אלו שיסדו ישיבה וצריכים לעזור להתלמידים במצבם הגשמי והם לוקחים סכומים גדולים מאינשי, יכולים לומר להם דכשיתן סכום להחזקת תלמיד בישיבה לשנה יהיה לו חצי שכר התורה שיהיה להתלמיד בעד לימודו בתורה. אבל מוכרחין לעשות זה ברשות התלמיד, דהא לא שייך שיתנו דבר ששייך להתלמיד בלא רשותו.

אבל נראה לע"ד דלא שייך זה בלימודים שכל אחד ואחד מוכרח ללמוד ולידע זה בעצמו. לא רק לימודי הקטנים ממש, אלא אף אלו שלומדים כבר גפ"ת, שהרי גם בני זבולון צריכין ללמוד זה בעצמן. ורק לימוד כל התורה להתעמק בה ולהתחכם ביותר, שזה אי אפשר לרובא דרובא דאינשי שאחר דור המדבר, משום שהוצרכו לעמול הרבה לפרנסתם, אלא ע"י שנים כזבולון וישכר שאחד מהם יעסוק בכל ענייני הפרנסה כזבולון ואחד מהם יעסוק רק בתורה כל ימיו כישכר. שא"כ נמצא שמוסדות הכוללים בזמננו שלומדים שם אברכים בני תורה להתגדל ולהתחכם יכולים לעשות כן. וכן ישיבות גדולות לבחורים הגדולים, ברשותם, יכולין לעשות כן. אבל

תלמידים רווקים וסמוכין על שולחן אביהם, שמצד לימוד עצמן אין צריכין לזה, אין להם לעשות זה ואין להמנהלים לבקש מהם זה.

והנה נתבארו בעה"י עניין זה בכלל ובפרטים הרבה.

ידידו מוקירו מאד, משה פיינשטיין.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף א

ומי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור). ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ב ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו. (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה).

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד ב

ת"ר: הוא ללמוד ובנו ללמוד - הוא קודם לבנו; ר' יהודה אומר: אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו. כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוא לקמיה דאביי, כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתייה, א"ל: אנא עדיפא מינך, תוב את דאיזיל אנא.

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רלא

שלום וכל טוב לי"נ הרב המופלג החו"ש כש"ת מהו' איצק נ"י אב"ד דק"ק מאר יע"א.

יקרתו הגיעני פה אני בן כפר עוסק ברפואות ונפשו בשאלתו נידון ההוא מרבנן שהשיא בנו שהוא בחור מופלג והשיאו לבת ת"ח והתחייב ליתן בכל שבוע ג' זהב מינץ להרב שיזון הזוג על שולחנו משך ששה שנים רצופים כדי שילמוד הבן אצל חותנו הרב נ"י והן עתה כבד עליו עול הסבל ושאל אם מותר ליתן סך הנ"ל ממעות מעשר שרגיל להפריש מן הריוח שיזמין לזה.

ברמ"א בהגה' י"ד רס"י רמ"ט בשם מהרי"ל שאין לעשות שום מצוה ממעו' מעשר כגון נרות בהכ"נ וש"ך כ' בשם מהר"מ דיכול לעשות בו מצות ולפרנס בניו הגדולים ע"ש ובבאר הגולה על הגליון שם כ' דוקא מצוה שחייב בלא"ה אבל מצוה שאינו מחוייב מותר ליקח ממעות מעשר נ"ל שיצא לו כן שראה בד"מ דמייתי מהרי"ל הנ"ל וסיים בו וכן משמע בביצה כ"א ושם נאמר האומר הריני נזיר ואגלח ממעות מע"ש =מעשר שני= הרי הוא נזיר ואינו מגלח ממעות מע"ש דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין וחשב הוא דה"נ היינו שאין לו ליקח ממנו מצוה דמיירי מצוה שחייב בלא"ה לעשות ואינה בא אלא מן החולין אבל מצוה שאינו מחוייב בלא"ה לעשות שפיר יכול ליקח ממעות מעשר ולפ"ז לא פליגי מהרי"ל ומהר"מ מר"ב שבש"ך אבל במח"כ שגה ברואה דבמהרי"ל הל' ר"ה ובתשובה סי' נ"ו כ' להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים ואיך יכול ליקח נרות בה"כ ממעות עני' אפי' לא יהי' חייב בהם בלא"ה מ"מ איך יכול לגזול עניים ולו אין לו בהמעות אלא טובת הנאה ולא יותר ואפי' למ"ד דבר שבחובה באה ממע"ש עיי' מנחות פ"ד היינו לגבוה דמע"ש ממון גבוה יכול להביא תורתו ג"כ לגבוה ממעות מע"ש אבל מעשר עניים לא עלה על דעת אדם מעולם שיעשה מצוה במעות עניי' ולא היה צריך רמ"א להביא ראי' מביצה כ"א אלא יען דהך מעשר כספים אינו חיוב ממש יש מפרישים ויש שאינם מפרישים וא"כ בודאי אי לא היה נוהג להפריש מעשר מי יתבענו ומי יכפנו ה"א דאינו גוזל עניים ע"כ מביא ממס' ביצה כ"א האומר הריני נזיר אעפ"י שאינו מחוייב להזיר עצמו בנזיר מ"מ מכיון שאמר הריני נזיר מיד מתחייב בכל קרבני נזיר ושוב כשאומר ע"מ שאגלח ממעות מע"ש לאו כל כמיניה ה"נ מכיון שהנהיג ג' פעמים להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים שוב כל מה שיפריש מעשר הוה ממילא לעניים ולא כל כמיני' לקנות ממנו נר לבה"כ אפי' אינו מחוייב בהם ודברי באר הגולה תמוהים ומינה אם מיד בתחלת התנהגותו להפריש מעשר כספי' התנה שיכול לעשו' ממנו דבר מצוה מודה מהרי"ל למהר"מ שבש"ך ואין כאן מחלוקת.

ודברי ש"ך נדפסו בטעות ג"כ במ"ש דיכול לפרנס בניו הגדולי' ק"ו מאביו משום כבוד אביו וכ"ש בניו וסיים ש"ך משמע אפי' יש לו לפרנסם ממ"א =ממקום אחר= וצ"ע היכי משמע כן מאביו למד ובאביו אמרו תבוא מארה מי שפרנס אביו ממעשר אם אפשר לו לפרנס בלא"ה אבל האמת יורה דרכו כי ט"ס וצ"ל לולי כבוד אביו פי' שהרי יכול לפרנס אביו ממעות מעשר אי לאו משום כבוד אביו אמרו תבוא מארה למי שפרנס אביו ממעשר משום

בזיון לאביו אבל בנו שאינו חייב בכבודו מותר לפרנסו ממעשר אפי' יש לו לזונו ממ"א יכול ליתן לו ממעות צדקה אדרב' עניי קרוביך קודמין.

אמנם ראיתי במורי הפלאה על התורה פ' ראה כי יהיה בך אביון באחד שעריך דדריש ספרי אביון התאב תאב קודם ושוב דריש עניי עמך קודמין וכו' ועניי קרוביך קודמין כ' ז"ל לכן הקדים התאב תאב קודם לומר עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת היינו אם שניהם צריכים למזון או לכסות אבל אם עניי עירך יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרוחה כלל לזה עניי עיר אחרת קודמין לעניי עירך דהתאב תאב קודם עוד דריש בספרי כי יהי' בך אביון בך ר"ל בעצמך היינו בני ביתו קודמין אף לבני עירו ואמר הגאון ז"ל דלהכי כתיב כי יהיה בך קודם אביון לומר לעניי בני ביתו וכדומה לא אמר' התאב תאב קודם אלא קודמים בכל צרכיהם אפי' לעניי עירך שאין להם מזון ומחיה כלל.

נמצא לנידון שלפנינו אם מיד בשעת נישואים היה דעתו לחייב עצמו לפרנס הזוג ששה שנים ממעות מעשר ש"ד ומ"מ נ"ל מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו דוגמא להא דתנינן משנה וי"ו /ו' פ"ח דפאה היה מציל וכו' ע"ש.

אך אם בשעת חיובו בשעת נישואים לא היה דעתו ליתן ממעשר שלו הרי חייב עצמו בשטר לפרנס הזוג ששה שנים ואין אדם פורע חובותיו ממעשר ואפילו מי שאנס המלך גרנו חייב לעשר שלא יפרע חובו ממעשר. הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. בכפר רסציסדארף יום ד' ר"ח אב תקצ"ג לפ"ק.

ערוך השולחן אבן העזר סימן נא סעיף א - ב

אמרו חז"ל [כתובות ק"ב ב] כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקידשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה דבהיא הנאה דקמיתחתני אהדדי גמרי ומקני להדדי ע"ש ואף על גב דדברים בעלמא לאו כלום הוא בלא קניין זהו מפני שעל דברים בעלמא אין האדם סומך ולא גמר בלבו להקנות אבל במקום שברור לנו שכיון בלב שלם להקנותו הוה קניין כעין מ"ש בח"מ ס' שע"ד במכר שדה גזולה ואין קניינו כלום וחזר הגזלן וקנאה מהנגזל נשאה השדה ביד הלוקח מהגזלן משום דאמדו חכמים דעתו שכוונתו להעמידה ביד הלוקח ממנו ואף שדברים שבלב אינם דברים מ"מ קונה ובארנו שם הטעם משום סמיכת דעת ע"ש וגם בארנו הטעם שם דהנאה זו שמחזיקו כנאמן חשוב אצלו כקבלת דמים וזהו קניינו כמו שקיבל דמים וה"נ קים להו לרז"ל דהנאה זו מהמחותנות גדולה אצלם כאלו עשו קניין וגמרי ומקני אהדדי וממילא דזהו כקניין גמור:

מדברי כל הפוסקים נראה דרק בשעת הקדושין הדין כן ומדברי הרמב"ם פ"א ממכירה נתבאר דגם בשעת הנשואין הדין כן ע"ש ועוד ביאר שם אף על גב דמקנה לחבירו דבר שאינו קצוב אינו קונה גם בקניין מ"מ בזה שנקנה באמירה קונה גם בדבר שאינו קצוב ע"ש ובפ"ו מזכיה ביאר שצריכין שהדבר שהוא פוסק יהיה ברשותו

דאל"כ אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ע"ש כלומר ולא עדיפא דבר הנקנה באמירה מקניין גמור וזה שלדבר שאינו קצוב נתן לזה כח יותר מקניין זהו מפני דטעם דדבר שאינו קצוב אינו קונה לדעת הרמב"ם משום דלא סמכה דעתיה ובדבר הנקנה באמירה הרי סמכה דעתם כמ"ש אבל בדבר שלא בא לעולם שאין קונין אין הטעם מפני סמיכת דעת אלא מפני שאין בכח האדם להקנות מה שאינו בעולם וברשותו ולכן פשיטא דבאמירה וודאי לא עדיף מקניין [וזהו כוונת הב"ש סק"ד] ולכן כיון שנתבאר בח"מ סי' ס' דבהתחייבות יכול האדם להתחייב עצמו גם בדבר שלא בא לעולם ולפ"ז בדבר הנקנה באמירה יכול ג"כ להתחייב א"ע גם בדבר שאינו ברשותו ובדבר שלא בא לעולם [שם] ויש מראשונים שחלקו על הרמב"ם וס"ל דדברים הנקנים באמירה מהני גם בדבר שלא בא לעולם ואינו ברשותו [הגהמ"ז פכ"ג מאישות ע"ש] אבל הטור והש"ע סתמו כהרמב"ם ואולי דהחולקין ס"ל דבדבר שלא בא לעולם אם אמר שיקנה כשתבא לעולם קנה ולכן בדברים הנקנים באמירה הוה כמו שאמר כן אבל כבר בארנו בח"מ סי' ר"ט סעי' ט' דהעיקר לדינא דגם בכה"ג לא קנה ע"ש ועמ"ש בס"י ס"ו סעי' ח':

שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן פז

בענין השותפות של יששכר וזבולון ומה דינו בימינו

זה לשון השאלה: בירורים על השותפות בין זבולון ויששכר א' האם השותפות היתה רק בין זבולון ויששכר, או גם בין שני השבטים. ב' אם ידוע מתי הופסקה השותפות ומי תמך אז בלומדי תורה שיוכלו להתקיים. ג' יש להניח כי שני השבטים ניהלו חיים עצמאיים, כל אחד חי ממה שהרויח ויש לברר איך היתה צורת הגבייה מבני שבט זבולון: (א) כאו"א עשה לעצמו חשבון הרוחים ומרצונו הביא בתאריכים שנקבעו את חלקו לקופת השותפות. (ב) ועדה מיוחדת התעסקה בכך, גבייה לפי הערכה או לפי פנקסו של זבולון. אם אחד לא רצה לתת חלקו האם כופין אותו על כך, או מפסיד חלקו בשותפות ואין מכריחין אותו. ד' אם אחד לא הצליח במסחרו ולא היה לו ממה להפריש, האם הפסיד חלקו או זכה בו בזכות בני שבטו. ה' מי היה הממונה על ביצוע חלוקת התמיכות לשבט יששכר ובאילו זמנים היתה החלוקה, לפי זמנים קבועים מראש או לפי מצב הקופה. ו' האם נקבעה התמיכה לפי גלגולת או לפי משפחה. (ב) אם גם חילקו תמיכות לאירועים מיוחדים (הכנסת כלה, הוצאות ברי"מ = ברית מילה, רפואה ואישפוז וכו'). ז' מאיזה גיל חלה החובה על בני שבט יששכר למלא חלקו בשותפות וכמה שעות בכל יממה היו הלימודים חובה ובשעות הנותרות יכול לעשות בהן כרצונו. ח' בן שבט יששכר שלא הצליח בלימודים או שלא רצה ללמוד, האם גם לו היה חלק בשותפות. ט' האם גבי בני השבט יששכר התעסקו במסחר ובמלאכה באילו שעות היום. י' בזמננו אם ראובן עושה שותפות עם שמעון להחזיקו למען יוכל ללמוד תורה, ובא לוי ותומך גם הוא בשמעון בלי תנאי של שותפות האם גם לוי מקבל חלק בלימודים של שמעון ובמקרה כזה יוכל ראובן להתנגד לקבלת שותף נוסף לחלקו או שמא רק מחלקו של שמעון הוא נוטל ומכיון שראובן לא הפסיד אינו יכול להתנגד. י"א תומכי לומדי תורה בלי הסכם שותפות מראש, האם הם מקבלים שכר של שותף או מצוה בלבד קא עביד. י"ב האם עדיף לעשות שותפות ולספק ליששכר כל צרכיו או

תמיכת לומדי תורה רבים בסכום זה עדיף טפי. י"ג אם זבולון רואה שיששכר אינו ממלא חובתו בלימודים, האם רשאי הוא לבטל את השותפות גם בלי הסכמתו של יששכר. (ב) אם יכול לבטל השותפות גם בלי נימוק. י"ד מה נקרא היום כל צרכיו של יששכר, האם בכלל זה גם המותרות דהאינדא סעודות גדולות שמשתתפים בהן רבים בזמננו (חתונות תנאים, ברי"מ = ברית מילה = וכדומה). בס"ד יום ב' עקב תשל"ו ירושלים עיה"ק ת"ו. שלו' וכת"ס א"כ גיסי היקר וידי"נ הרה"ג פק"ה וכו' כש"ת מוה"ר נפתלי אדלר שליט"א רב דק"ק ויזניץ - דזשיקוב בנתני'. אחדש"ת כמשפט.

אל נא תשת עלי חטאת על אשר לא השבתי עד כעת, כי הטרדות עלו עלי ראשי, והענין אינו כל כך להלכה למעשה, זולת מש"כ מאות יו"ד /י' ולהלן, לכן בעל כרחי שלא ברצוני אחרתי עד כה ואתו הסליחה, הנה מאות א' עד אות ט' ועד בכלל נסתפק באופן השותפות שבין יששכר וזבולון, א' אם גם בין השבטים אחרים הי' שותפות, ב' מתי הופסקה השותפות, ג' איך היתה צורת הגבי', די אם אחד לא הצליח במסחרו, ה' מי הי' הממונה על ביצוע החלוקה ובאיזו זמנים, ו' האם הי' התמיכה לפי גלגולת או משפחה, ז' מאיזו גיל חלה החובה, ח' אם בן שבט יששכר לא הצליח בלימודו, ט' האם גם בני שבט יששכר עסקו במסחר מלאכה, ובתוך כל אות ואת חקר עוד כמה פרטים הנוגעים לשותפות של שבטי יששכר וזבולון עצמן.

(א) הנה האמת שבפוסקים נזכר לשון שותפות בשבטי יששכר וזבולון, אבל בדברי חכז"ל בכמ"ק לא נזכר לשון שותפות ביניהם, וז"ל המד"ר (ויחי פ' צ"ט) זבולון לחוף ימים ישכון הרי זבולון קודם ליששכר, וכי כן מיחסון יששכר וזבולון, ולמה כן אלא שהי' זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולון בא ומאכילו לפיכך קדמו וכו', וכן משה אמר שמח זבולון בצאתך למה שיששכר באהליך שלך הן שאת מסייעו לישיב בהן וכו' עכ"ל, וע"ע שם (פ' ע"ב - ד), ועוד (בסדר ויקרא - קדושים פ' כ"ה) וז"ל ר"ה ור"י אמרו בשם רחב"א עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחופות לבעלי המצוות אצל בני תורה בגן עדן, ואית ל' ג' קריין וכו' שמעון אחי עזר' אומר משמו, והלא שמעון גדול מעזרי', אלא ע"י שהי' עזרי' עוסק בפרקמטי' ונותן בפיו של שמעון, לפיכך נקרא על שמו, ודכוותה (דברים ל"ג) ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך והלא יששכר גדול הי' מזבולון אלא ע"י שהי' זבולון מפרש מישוב ועוסק בפרקמטי' ובא ונותן לתוך פיו של יששכר נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו וכו' עכ"ל, ולא נזכר שעשו שותפות אלא שהקב"ה נתן שכרו לזבולון ועוד קדמו ליששכר.

אמנם המקור לשותפות בזה הוא מדברי הש"ס (סוטה דף כ"א ע"א) דאיתא שם מאי בוז יבוזו לו (שה"ש ח') אמר עולא לא כשמעון אחי עזרי' ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוך וליפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן את כל הון ביתו וגו' (שם) עכ"ל, ופירש"י שמעון אחי עזרי', תנא הוא במשנה קמייטא בזבחים ולמד תורה על ידי עזרי' אחיו וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו, הלל עסק בתורה מתוך עוני רב כדמפרש במס' יומא (דף ל"ב ע"ב) עכ"ל, דש"מ מזה דקודם הלימוד יכולין לעשות שותפות, ונראה משום דבמד"ר הנ"ל מביא בענין מחזיקי תורה שניהם ביחד את שמעון אחי עזרי' ויששכר וזבולון כנ"ל, נקטו הפוסקים גם ביששכר וזבולון שותפות כמו

בשמעון אחי עזרי', וע' בדברי רבינו ירוחם (נתיב שני חלק שלישי) שכתב בזה"ל העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו יששכר וזבולון אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא בסוטה וכו' עכ"ל, הנה כתב כמו יששכר וזבולון ומוכח מדבריו דגם יששכר וזבולון התנו כן ביניהם, דאין לומר דלא שהמה התנו כן אלא אותו עוסק בתורה מתנה כן שיתן לו חלק כמו יששכר וזבולון, דאם כן תנאי למה הלא ממילא כן הוא ביששכר וזבולון, אולם אף דרבינו ירוחם ס"ל כן, אבל בדברי רז"ל הנ"ל אינו מפורש כן, ומוכח כן גם מהציון ברמ"א (יורה דעה סי' רמ"ו סע' א') דהביא דינו של רבינו ירוחם הנ"ל, ובציון איתא תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה, ש"מ דעיקר המקור בזה מש"ס דסוטה הנ"ל כשמעון אחי עזרי', וכן בביאור הגר"א שם דבאות ז' על מש"כ בש"ע ומי שא"י וכו' ציין לדברי המד"ר ביששכר וזבולון הנ"ל ובאות ח' בדברי הרמ"א הנ"ל ציין רק להש"ס בסוטה שם.

ועוד יותר דהרי רבינו האי המובא בתשו' אלשקר (סי' ק"א) ס"ל דלא מהני תנאי כלל בזה, וס"ל פי' אחר בדברי הש"ס (בסוטה) שם כמבואר כל זה בתשובתי (מנח"י ח"ו סי' ק'), והגם דאין הלכה כן כמבואר ברמ"א שם וכאשר בארתי באריכות שם, מ"מ ש"מ דס"ל דלא נמצא מפורש דיששכר וזבולון דהי' תנאי שותפות ביניהם, דאל"כ ל"ה לרבינו האי אפשר לסבור אחרת.

ושו"ר שגם במד"ר (נשא י"ג ט"ז) נזכר שותפות בין יששכר וזבולון עיין שם אכן לא מצאתי מקורות לכל הפרטי פרטים שחקר כ"ת ואין נפ"מ בזה למעשה אלא משום דרוש וקבל שכו.

אמנם במה שנסתפק כ"ת (באות ט') האם גם בני שבט יששכר התעסקו במסחר ובמלאכה ובאיזו שעות ביום עכ"ל, באתי להשיב מה שמצאתי בזה, דהנה במד"ר שם (פר' ויחי) איתא בזה"ל יששכר כונס וזבולון מביא באניות וכו' יששכר חמור גרם יששכר מביא בחמור וזבולון באניות וכו' עכ"ל, פי' המת"כ כונס סחורה לחוף הים לגבולי זבולון וזבולון מגיע לארצות אחרות ע"י הספינות וכו' מביא בחמור הסחורה מוליך בחמורים עד גבול זבולון וכו' עיין שם, והמשמעות שגם יששכר עסק קצת במלאכה, אלא שלא פירשו למרחקים והיו פנויים ללמוד תורה, אמנם שם (פר' צ"ח - י"ז) על הא דאיתא שם ד"א יששכר חמור גרם, פרותיו של יששכר גסין היו והי' שבטו של יששכר נוטל מהם ומפרש בים והיו אומות רואין אותן ומתמיהין עליהם, והיו אומרים להם ישראל על אלו מתמיהין אלו הייתם רואים לאבותיהם של אלו עוסקים בתורה הי' לכם להתמה וכו' עכ"ל, וכתב שם המת"כ נראה דהגירסא והי' שבטו של זבולון נוטל מהם ומפרש וכו', אבל המעיין לקמן (בפרשה צ"ט) יתבאר לו דה"ג שבטו של יששכר נוטל מהם על החמור ומביאין לזבולון וזבולון נוטל מהם ומפרש בים (כן נראה דצ"ל עי' עץ יוסף שם), וכן מצאתי שוב באב"ע שכתוב שעכ"פ יש פה ט"ס והמעייין יראה ויבחר עכ"ל, ובעץ יוסף שם כתב על זה הגירסת האב"ע שהוא נכון, כי שבט יששכר היו עוסקים בתורה ולא במסחר כמבואר בסמוך ובכמ"ק, וכן נאמר שמח זבולון בצאתיך (לפרגמטיא) ויששכר באהליך (אהלי תורה) וכו' עיין שם, והמבואר מהנ"ל שעסקו קצת בהובלה לחוף הים, מ"מ בכ"ז בודאי ל"ה ביטול תורה הרבה, ובודאי גם רובם הי' תורתם אומנתם אשר

מלאכתם הי' נעשה ע"י אחרים ופרקו מעל צוארם עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם וכו' כמ"ש הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) עיין שם.

(ג) וע"ד מש"כ (באות י') וז"ל בזמנינו אם ראובן עושה שותפות עם שמעון להחזיקו למען יוכל ללמוד תורה, ובא לוי ותומך גם הוא בשמעון בלי תנאי של שותפות, האם גם לוי מקבל חלק בלימודים של שמעון ובמקרה כזה יוכל ראובן להתנגד לקבלת שותף נוסף לחלקו, או שמא רק מחלקו של שמעון הוא נוטל, ומכיון שראובן לא הפסיד אינו יכול להתנגד עכ"ל.

הנה בודאי מיירי דלא התנו בתחילה שלא לקבל תמיכה גם מאחרים, דאם התנו אין אחר תנאם כלום, אבל בלא תנאי אפשר למצוא תשובה על זה בספר ראש דוד (פ' קדושים) שהובא בספרי שם, וז"ל הנה מקום לחקור גבר חכם דלא מצא לפרנס עצמו ועל כן הוצרך להשתתף בפריטי העשיר כיששכר וזבולון ונמצא כי אין לו במה שלומד כי אם החצי והחציו לנדיב המחזיק בידו, והחכם הנה אשה לקראתו באשתו אמרו דפלגא בהדי', היכי לדיינו להאי דינא, אי האשה לוקחת החצי והעשיר החצי והוא נשאר ריקם, ואם תמצא לומר לא מן השם הוא וכו', אבל ראיתי להרב מהר"ש פרימו ז"ל שם דבתוך דבריו לדרכו הי' מהלך וכתב מסברתו דהחצי שנוטלת אשת חבר אינו נגרע מחלקו כי הוא אדעתא דידי' עביד, ולא התנו על כך, רק שהקב"ה בחסדו הוא נותן החצי מבעלה מאתו יתברך, משא"כ העשיר שהתנו על כך אלו דבריו ז"ל וכו' עכ"ל, וא"כ כמו כן אם השני מחזיק אותו בלא תנאי של שותפות, לא נגרע מחלקו של הת"ח, וממילא לא יוכל הנדיב שעשה תנאי שותפות להתנגד.

ועוד פשיטא דכל זה אם הנדיב נותן להת"ח כל הפרנסה, והת"ח נותן לו כל מחצית חלקו במה שלומד, אבל אם הנדיב נותן לו רק חלק מהפרנסה, והת"ח נותן לו לעומת זה חלק מהמחצית שלו לפי ערך החזקה, דגם זה שרי כמבואר ברבינו ירוחם שם, והובא בתשו' חיים שאול (ח"ב סי' ל"ח אות מ"ד) עיין שם, דאז יוכל להשתתף עוד בנדיבים אחרים בתנאי חלק כחלק להשלים לו כל פרנסתו, ויתן להם כפי חלקם בלימודו.

וגם הא פשיטא דאף לפי מש"כ באוה"ח הק' (פ' תשא) וכו"כ בס' ראש דוד (פ' משפטים) וזה דלא כמש"כ (בפ' קדושים) כנ"ל, אלא אף דאף בעושה שותפות עם נדיב, והנדיב נוטל מחצית מלימודו, מ"מ לא יחסר כלום מן הת"ח עיין שם, מ"מ לא יוכל הת"ח להשתתף עוד הפעם על סמך החסד שעושה עמו השי"ת בזה, דהרי כל עיקר חלות עסק זה חידוש. וכמ"ש בספר טוב טעם ודעת (ח"א סי' רי"ז), כי ענין עוה"ב = עולם הבא = אינו בתורת חיוב כשכירת פועל כאמרם ז"ל מי הקדימני ואשלם וכו', ורק בתורת חסד עיין שם, והובא בספרי שם, ועי' רמב"ן (פ' ואתחנן) עה"פ וצדקה תהי' לנו וגו', דקרא גמול המצות צדקה כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו אם יתן עוד שכר בעבודתו צדקה יעשה עמו עכ"ל, ועי' שם באה"ח הק' מזה, וכתבו הטעם רק משום דהנדיב גורם שילמוד הת"ח ונחשב כאלו עוסק בעצמו ואין לך בו אלא חידוש.

ולפי"ז נראה דאם נדיב א' נותן לת"ח כל הפרנסה לקבל רק חלק מעט מלימודו, אין לו זכות ליתן חלק הנשאר מהמחצה לנדיב אחר ג"כ, כיון דהשני לא גורם ללימודו.

אך מסופקני לאיך גיסא, אם נדיב א' נותן לת"ח רק חלק מפרנסתו, ע"מ לקבל מחצית מלימודו אם יכול לקבל שותפות על חלק החציו מלימודו שנשאר אצלו.

ומש"כ (באות י"א) בזה"ל תומכי לומדי תורה בלא הסכם שותפות מראש האם הם מקבלים שכר על של שותף או מצוה בלבד קעביד עכ"ל.

הנה בודאי הם מקבלים שכר גדול על זה, כמ"ש רבינו האי גאון ז"ל (הובא בספרי שם), לשיטתו דל"מ שותפות, כן אף למ"ד דמהני שותפות מ"מ אם לא עשה שותפות ישנו בהשכר הגדול שכתב שם.

ומש"כ (באות י"ב) בזה"ל האם עדיף לעשות שותפות ולספק ליששכר כל צרכיו או תמיכת לומדי תורה רבים בסכום זה עדיף טפי עכ"ל.

הנה שם בספר ראש דוד (פ' משפטים דפ"ג מדה"ס) יש ללמוד, די ש לכל צד מעלה שאינו בחבירו, דאם תומך רבים בודאי יזכה גם למי שלומד לשמה, משא"כ במזכה לא' יש לחוש דלמא אותו החכם לומד שלא לשמה, ויש ראשונים שס"ל דהמחזיק בא בשכרו אף אם החכם לומד שלא לשמה, ותלה זה בדברי הש"ס (ב"ב ט') במאמרי ר' יצחק ורנב"י, ואם מחזיק לא' יש לו המעלה כי הוא לבדו יעשה שהחכם בתורתו יהגה יומם ולילה, מה שא"כ אם עושה בהצטרפות, אנו באים לדברי הש"ס (שבת צ"ג) בשנים שעשאוהו עיין שם, ועל כל אלה אנו אומרים אלו ואלו דברי א"ח.

ומש"כ (באות י"ג) בזה"ל אם זבולון רואה שיששכר אינו ממלא חובתו בלימודו, האם רשאי הוא לבטל את השותפות גם בלי הסכמתו של יששכר, ב' האם יכול לבטל בלי שום נימוק עכ"ל.

הנה פשיטא דאם יששכר אינו ממלא חובתו בטל השותפות, אבל בלא נימוק, לא גרע מאם נודר לדבר מצוה לטובת חבירו, דלא מיבעיא בלא רשות חבירו אינו יכול לבטל, אלא אף ברשותו יש לדון הרבה אם יכול לבטל וכמבואר כ"ז בש"ע (ה' נדרים), ובנוסח של החז"א ראיתי שעשה נוסח שטר הסכם לשותפות יששכר וזבולון רק על שנה אחת ואח"כ מרויחים הזמן, ונראה דהוי מטעם זה שלא להלכד ח"ו בעון נדרים.

ומש"כ (באות י"ד) מה נקרא היום סיפוק כל צרכיו של יששכר, האם בכלל זה גם המותרות דהאידינא וסעודות גדולות שמשותפים רבים בהם כבזמנינו (חתונות תנאים ברי"מ = ברית מילה = וכיב"ז) עכ"ל.

הנה בודאי לכתחילה יש להם להתנות בפירוש בשעת עשיית תנאי השותפות מה הנדיב מחייב לספק, ואם התנו סתם בודאי יש לדון מה בכלל והולכים בזה אחרי לשון בני אדם ולפי המקום והזמן ואכמ"ל.

כ"ז כתבתי בחפזי מחמת גודל הטרדות. והנני חותם בכל חותמי ברכות כל טוב ורפו"ש ודושה"ט בלונ"ח גיסו ידידו עוז. יצחק יעקב ווייס.

חפץ חיים - שם עולם חלק ב - הערות פרק ו

אכן באשר ידעתי כי יש הרבה אנשים שכבר נשקעו בעסקים מרובים וקשה להם למעט עסקיהם (אם כי איש הנלבב לא יעצרנו דבר בענין הזה שנוגע לו לחיי הנצח) מצאנו להם תקנה מן התורה והוא כי ידוע ששבת זבולון היו כולם בני פרקמטיא וכדכתיב זבולון לחוף ימים ישכון ובודאי נגרע אצלם ע"ז לימוד התורה [כמאמרם לא מעבר לים היא שאין מצויה בתגרנים וסחרנים הפורשים לימים] ואעפ"כ אין הכתוב מגנם עבור זה ואדרבה מברך אותם כדכתיב שמח זבולון בצאתך [לפרקמטיא כמו שפרש"י] ואף בודאי נמצאו אצל שבת זבולון ג"כ הרבה והרבה נשמות קדושות כמו בשאר השבטים [אשר חלקם בתורה גדול ושורש נשמתם ממקום גבוה] אלא מפני שהם מצאו לנפשם עצה הגונה שאף בעסקים בפרקמטיא לא יחסר להם חלק התורה אשר צריכים להשיגו, והוא שהתנו עם שבת יששכר שהוא יפרוש עצמו מעניני העולם ויקדיש ימיו רק לשבת באהלי התורה וזבולון אחיו יחזיק אותו בכל צרכיו ונתקיים התורה בשניהם דע"י שהיה יששכר פנוי מלבקש לחמו הגדיל לעשות בתורה שיצאו ממנו סנהדרין וכל גדולי ישראל וכמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וכמשאחז"ל שיצאו מהם מאתים ראשי סנהדראות וכ"ז בא להם ע"י זבולון שהחזיק אותם ומפני זה לקחו חלק בתורתם כמותם והסכים להם ע"ז הכתוב כמו שנאמר שמח זבולון בצאתך ר"ל שאין לך לדאג בצאתך לפרקמטיא על אבדן חלקך בתורה כי יששכר באהליך. וכן גם עתה האיש אשר הוא בעל עסקים ולא יוכל לקחת חלקו בתורה עליו להתאמץ בכל עוז עכ"פ לקחת לו שותף יששכר לקנות חלקו בתורה על ידו וזהו בשני אופנים אחד לקנות לו ממש איש מופלג בתורה ולתת לו כל צרכי חיותו בשלמות למען יהיה לבבו פנוי רק לעסוק בתורה ועבודת השי"ת ואז בודאי יקנה לנפשו חלק בתורתו וכענין יששכר וזבולון אבל כ"ז אם אמנם מחזיק אותו בכל צרכיו דאז נעשה עמדו כמו שותף ממש ויהיה לו חלק בתורתו כמותו כמו דאיתא במ"ר פרשת נשא (והעתקתיו בספר אהבת חסד) למה זכה זבולון להקריב שלישי לנשיאים לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממונו ליששכר כדי שלא יצטרך שבת יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה והיה חברו של יששכר וכו' ד"א קערה כנגד לחם שהיה מאכילו מזרק כנגד היין שהיה משקהו ולמה היה של כסף שגם כסף היה נותן לו לעשות כל צרכו וכו' שניהם מלאים סולת וגו' שניהם היו נוטלין שכר תורה ביחד ושניהם היו מתפרנסין ביחד וכו' שכשם שהיה לזבולון חלק בשכר תורתו כך היה ליששכר חלק בממונו של זבולון ע"ש. הרי דהעיקר בזה שיתן כל צרכו ואז יהיה אצלו כשותף ממש (ומ"מ אם מך ערכו להחזיק את הת"ח עם כל צרכי ביתו משלו ישתתף בזה עוד עם אחד או עם שנים ובודאי כל מה שיקח יותר חלק בהחזקתו ככה יקח חלק בתורתו). ואופן השני הוא להחזיק בכספו באחת משיבות הק' קבוצים לתורה וגם זה לא במעט כסף אשר יתנדב לזה עשרה או עשרים ר"ל לשנה דאף לענין מצות החזקת התורה שהכל חייבין בזה אף מי שקרא ושנה ולמד ולימד כדאיתא בספרי ג"כ לאיש אמיד אינו יוצא ידי חובתו בזה שהחיוב הוא לפי השגת היד (ועיין בחיבורי אה"ח פרק עשרים) ובפרט לענין לקנות ע"ז חלקו בתורה בודאי אינו מספיק זה ורק צריך לתמוך בסך גדול בערך שהיה צריך להוציא לקחת לו איש מיוחד לתורה שותף לו וכנ"ל וכל אחד לפי ערכו כפי הברכה שברך ה' אותו ואם עושה כן

אשרי חלקו ובודאי לא יחסר לו חלק תורתו וכמו דכתיב שמח זבולון בצאתך ופירשתי דהיינו בצאתו מן העולם אין לו לדאג כלל ויוכל לשמח כי בודאי חלקו שמור שם ושיג שם ידיעת התורה הרבה מתורת יששכר שהיה יושב באהליו והיינו שע"י ישב באהלי תורה. וכבר כתבתי בענין עצם מצות החזקת התורה. ב"אה"ח" ו"שם עולם" אשר שכרה גדול מאד וכל התורה שלומד שותפו או בני הישיבה שמחזיקם נקראת על שמו. ובפרט בדור שנתרשלו מן התורה שכרו כפול ומכופל כדאיתא בירושלמי אם ראית דור שנתרשלו ידיהן מן התורה עמוד והחזק בה ואתה מקבל שכר כולם. אך כ"ז שאמרנו שיוכל האדם לקנות חלקו בתורה ע"י החזקתו הוא רק לענין קניית החלק של ידיעת התורה בש"ס ופוסקים שצריך עמל רב אבל מ"מ צריך כל אדם ללמוד עכ"פ הלכות הנצרכות למעשה כדי שידע את המעשה אשר יעשה כמש"כ ולמדתם אותם ושמרת לעשותם ולזה לא יועיל במה שמחזיק לאחרים וכבר כתבנו לקמן בפרק ז' גודל החיוב לזה.

ספר החינוך פרשת שופטים מצוה תקה

לא יטול כל שבט לוי חלק בביזה במה ששללו ישראל בהכנסם בארץ ובמה שישללו מאויביהם אחרי כן, ועל זה נאמר [דברים י"ח, א']. לא יהיה לכהנים וגו' חלק ונחלה, וכן בא בספרי [כאן], חלק, בבזה, ונחלה, בארץ. ואל יקשה עליך בזה הלאו ענין לאו שבכללות, שהרי כבר באו בכתוב על שני ענינים אלה שני לאוין, והם לא יהיה לכהנים הלויים וגו' חלק ונחלה, ואמרו עוד אחר כן ונחלה לא יהיה לו וגו'. ונכפלו שני הלאוין אלו בעצמם בכהנים, שנאמר באהרן [במדבר י"ח, כ'], בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם, ואמרו זכרונם לברכה [ספרי שם] בארצם לא תנחל, בשעת חלוק הארץ, וחלק לא יהיה לך בתוכם, בביזה. ואף על פי שהכהנים בכלל שבט לוי היו. נכפלה המניעה בהם לחיזוק. וכן כל מה שדומה לזה בתורה שתכפול הלאוין במקומות, הכל לחיזוק הענין או להשלים הדין כשלא יהיה שלם מהלאו האחד. ותבין ממה שכתבתי לך בראש ספר אלה הדברים למה יחסרנו האל במקום אחד וישלימנו באחר. וכתב הרמב"ם ז"ל [בספר המצוות], אילו מנינו אלו הלאוין שהם בארצם לא תנחל וגו' בכהנים תוספת על הלאוין הנאמרים בלויים שהם לא יהיה לכהנים הלויים וגו', היה ראוי לנו כמו כן לפי זה ההיקש שנמנה איסור הגרושה וחללה זונה על כהן גדול בשלשה לאוין נוספין על השלשה שבאו על זה בכל כהן בין גדול בין הדיוט, ואם אמר אומר שכן הוא הדין, נשיבהו ממה שאמרו זכרונם לברכה בקידושין [ע"ז ע"ב] שאין כהן גדול חייב בגרושה אלא אחת, ואילו יהיה הדין כן יתחייב עליה שתיים, אחת משום כהן שהגרושה אסורה עליו, והשנית מצד שהוא כהן גדול והיא אסורה עליו בלאו האחר. ומזה המין בעצמו הן המניעות שבאו על הכהנים בלא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת [ויקרא כ"א, ה'], ושרטו לנפש וגו' [ויקרא י"ט, כ"ח], ואמנם נכפלו אלו בכהנים להשלים הדין כמו שנתבאר בסוף מסכת מכות [כ' ע"א], ולפיכך כהן העובר על אחת מאלה אינו מתחייב אלא מלקות אחת, והבן זה העיקר ושמרהו.

ומשרשי המצוה, לפי שהם משרתי השם לא נאה להם להשתמש בכלים החטופים מיד בני אדם, לא יבא בית השם רק דבר הבא דרך שלום ויושר ואמונה, ולא שידאג עליו לב איש ואשה.